

ACTIVITATE CULTURALĂ ÎN CAREI — CONSIDERAȚII PENTRU PERIOADA INTERBELICĂ —

Consecvent unui program propriu de cercetare ce privește situația culturală a provinciei interbelice românești am abordat, prin studiul de față, un teritoriu aflat în extremitatea nord-vestică a spațiului geografic național. Nu ne-am lăsat seduși de potențialul senzational adiacent unei așezări urbane de graniță, nu ne-a interesat prioritar nici posibilele conotații naționaliste ale zonei și epocii, ci intenția noastră se vedește mult mai pașnică: prezentarea, din perspectivă istorică, a situației orașului Carei între cele două războaie mondiale. Trebuie să recunoaștem că atunci când am angajat această cercetare intuiam doar dimensiunile complexe ale problematicii culturale legate de evoluția interbelică a orașului, fără să avem ca punct de plecare decât informațiile oferite de excelența enciclopedie românească a deceniului patru¹. Cercetarea minuțioasă și de durată efectuată în teren — a se citi „parcurgând presa românească interbelică” — ne-a oferit ocazia să completăm, considerăm noi că benefic, sursa citată și, mai ales, ne-o convins o dată în plus asupra oportunității investigației pe care o realizăm de câțiva ani.

Orașul Carei are nu numai o istorie interesantă, pe care nu ne propunem să o dezvoltăm aici și acum, cât mai ales o structură etnică demnă de remarcat² și care s-a păstrat, cu modificările de cuviință, de-a lungul perioadei interbelice. Dacă elementul românesc cunoaște o creștere firească în condițiile înfăptuirii României Mari și cele maghiare și evreiești se mențin ca pondere culturală și economică, involuția demografică a elementului german este invers proporțională cu inițiativele lor pe tărâm cultural³. Sporul populațional al localității pare ceva mai accelerat pentru perioada 1891—1940 în comparație cu alte așezări urbane ale zonei⁴, lucru perfect explicabil având în vedere dimensiunile și poziția

¹ *Enciclopedia României*, II, București, 1938, 383—384.

² Evoluția elementelor etnice principale: maghiari, români și evrei a tins de la o netă superioritate demografică a maghiarilor — din 14.000 de locuitori înregistrați după recensământul din 1891 doar 2500 erau români, cf. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, I, Sibiu, 1898, p. 725 — spre un echilibru marcat între maghiari și români în deceniul patru al secolului XX.

³ Dr. F. Winterhofen este președintele Căminului organizației germano-svăbești din Carei inaugurate la 15 noiembrie 1931 pe strada Regina Maria în prezența episcopului Ștefan Fiedler; sublt. Gieb Vilhelm și Iosif Hacker sunt — pe rând (1924 și 1928) — dirijori ai fanfarei Regimentului 88 Infanterie loco; Reuniunea Corului Fetelor Evanghelice este una dintre formațiile de renume ale orașului. În domeniul comercial și industrial lucrurile sunt și mai avantajoase pentru comunitatea germană.

⁴ 14.000 locuitori în 1891 cf. C. Diaconovich, *op. cit.*, p. 725; 15.294 locuitori cf. *Minerva. Enciclopedia Română*, Cluj, 1930, p. 270; 16.288 locuitori la 1 iulie 1936 cf. *Enciclopedia României*, II, București, 1938, p. 384.

jucată de oraș în cadrul județului Sălaj până la reforma administrativă din 1925⁵.

Situația culturală este surprinsă, la nivelul anului 1922, de un autor ce preferă să rămână anonim. În articolul „*Politica și cultura*“ din paginile ziarului GAZETA de LUNI⁶ ni se relevă situația evoluției culturale din acel moment și se identifică calea de dezvoltare ulterioară a investiției culturale românești. Pornind de la aceste premize, destul de puțin favorabile elementului românesc, vom putea percepe corect efortul depus și vom înțelege, pe deplin, valoarea dorinței de aliniere la standardele culturale ale momentului.

În privința evoluției societăților culturale sau cu profil socio-caritabil, Careiul se dovedește a fi extrem de generos pe durata perioadei interbelice. La această situație concură atât prezența unor intelectuali ce au înțeles comandamentele timpului, cât mai ales dorința de a concura metropola, de a fi în pas cu timpul și de a modifica posibilele ierarhii ale domeniului de referință. Multitudinea inițiativelor locale ne oferă plăcuta ocazie de a opera o stratificare a demersului organizatoric luând în considerare scopul primordial declarat al instituțiilor culturale.

Într-o primă categorie s-ar încadra societățile strict ancorate în domeniul intelectual-cultural. Dintre acestea, în prim-plan se situează Despărțământul local ASTRA condus din anul 1934 de profesorul Aurel Coza — ale cărui inițiative în domeniul spectacolelor și a conferințelor sunt salutare pentru acest spațiu cultural provincial⁷. O importanță aparte are Casina Română — inaugurată la 6 octombrie 1928 — care se implică profund în evoluția culturală a localității, grație președintelui ei dr. Cornel Pop — unul dintre cei mai activi și valoroși intelectuali locali. În februarie 1932 se pun bazele filialei locale a Ligii Culturale a cărei suflet se dovedește a fi preotul Ignăție Borza. Din inițiativa tânărului avocat stagiar Nicolae Terțan ia ființă, în septembrie 1932, Asociația Tinerilor Intelectuali Români (ATIR) din Carei care preia o serie de prerogative ale anterioarei Societăți a Sudentilor. Atât prin șezătorile realizate în Carei și pe teritoriul plasei Carei, cât mai ales prin spiritul nou — modern — de abordare a faptului cultural, această asociație s-a impus în conștiința epocii ca o prezență activă și imperios necesară în peisajul de profil al orașului. Minoritatea maghiară este reprezentată de Reuniunea „*Kölcsey*“ în rândurile căreia activează cei mai de seamă reprezentanți ai acestei colectivități și care se evidențiază cu prilejul comemorării centenarului nașterii poetului Petőfi Sándor⁸.

O situație aparte este deținută de societățile culturale din oraș. Fie că sunt organizate pe lângă instituțiile de învățământ, fie că sunt legate

⁵ Vezi *Minerva, Enciclopedia Română*, p. 270 și GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 45, 24 decembrie 1930, p. 4 — cu deosebirea că în prima sursă este indicat ca fosta capitală a județului Sălaj, iar în cea de a doua a județului Satu Mare!

⁶ GAZETA DE LUNI, I, nr. 4, 20 martie 1922, p. 2.

⁷ Este suficient să amintim seria șezătorilor din luna martie 1934 și 1936 ca și ciclurile de conferințe organizate pe cont propriu în anii 1934 și 1936—1938 sau în colaborare cu Reuniunea Românilor Uniți în 1931 și respectiv cu Reuniunea Femeilor Române în anii 1932—1933.

⁸ Ce a avut loc la 9 mai 1922 în sala teatrului „Carmen Sylva“, cf. GAZETA DE LUNI, I, nr. 12, 15 mai 1922, p. 2—3.

de activitatea cadrelor didactice, ele reprezintă o formulă organizatorică ideală pentru promovarea culturii naționale în mediul mijlociu urban. La nivelul școlar funcționau deja, la debutul deceniului patru, societatea de lectură a elevilor cursului superior al liceului de băieți „Vasile Luca-ciu“, societatea de lectură „Mihai Eminescu“ a elevilor Școlii de Arte și Meserii și societatea de lectură a elevilor Școlii Normale. Dintre cele 3 organizații menționate, cea mai activă s-a dovedit a fi — atât prin program, cât mai ales prin acțiunile practice desfășurate — cea a liceului românesc din oraș. Pe durata deceniului patru își desfășoară activitatea ceroul cultural al învățătorilor de la unitățile de profil din localitate — sub titlatura poetului „Al. Vlahuță“. Prin întâlnirile lunare pe care le-a patronat, această instituție culturală a canalizat eforturile organizatorice și practice ale unei pleiade de tineri reprezentanți ai învățământului românesc local.

Intr-o a doua categorie se situează societățile legate de puternica mișcare culturală inițiată de instituțiile religioase ale perioadei aflate în discuție. Din rândul acestora se individualizează organizațiile bisericii greco-catolice: filiala locală AGRU, Reuniunea „Sf. Maria“, societatea „Sf. Pavel“ și Reuniunea mariană „Bunavestire“ a elevilor greco-catolici de la liceul „Vasile Lucaciu“. De remarcă faptul că societatea „Sf. Pavel“ evoluează de la formula organizatorică a deceniului trei spre situația unei adevărate organizații ce înglobează efortul constitutiv al domeniului de referință în cadrul *Reuniunii Românilor Uniți* din deceniul patru. Ciclurile de conferințe organizate pe cont propriu sau în colaborare cu Despărțământul local ASTRA⁹, opera caritabilă susținută cu feroare în folosul celor nevoiași ca și lucrarea de zidire sufletească întreținută aici — la granițele românismului — au transformat această grupare într-un veritabil portdrapel al sectorului confesional. Conclucrând în ideea unui adevărat ecumenism, alături de enunțatele societăți românești au funcționat două reuniuni maghiare: este vorba de cea a *Sodalilor Catolici*¹⁰ și de aceea a *Flăcăilor Romano-Catolici* (probabil o prelungire în timp și spațiu a celei dintâi).

Pe coordonate prioritar caritabile s-au plasat societățile unei categorii aparte, respectiv este vorba de *Reuniunea Femeilor Române*, „Crucea României“ și *Societatea Fetelor Române*. Prin intermediul seratelor și balurilor organizate pe durata întregului an, cu o frecvență aparte în preajma marilor sărbători religioase ale creștinătății, aceste organizații au găsit resursele necesare să sprijine efectiv — așa cum a făcut-o Reuniunea Femeilor Române în cadrul ciclurilor de conferințe comune cu Despărțământul ASTRA — mișcarea culturală locală.

Intr-un al patrulea compartiment pot fi încadrate organizațiile de profil ale domeniului socio-economic din Carei care pe lângă destinația lor preponderent profesională au sprijinit, financiar, eforturile culturale

⁹ Cicluri de conferințe proprii în anii 1930, 1936 și 1937; în colaborare cu Despărțământul ASTRA din Carei în 1931.

¹⁰ În sala mare a acestei reuniuni are loc — la 9 mai 1922 — festivalul comemorativ aranjat de Reuniunea „Kölcsy“ cu ocazia centenarului nașterii poetului Petőfi Sándor, cf. GAZETA DE LUNI, I, nr. 12, 15 mai 1922, p. 2—3.

ale perioadei interbelice. Așa este cazul celei mai vechi forme de întrunire organizată din localitate reprezentată de *Asociația Comercianților*¹¹, apoi de *Organizația muncitorilor industriași constructori*, de *Reuniunea Meseriașilor, Comercianților și Muncitorilor Români* și de *Camera de Muncă* — filiala Carei.

În fine, un al cincilea sector îl poate reprezenta cel al diferitelor formule de asociere ce nu se pretează niciuneia dintre secțiunile anterior menționate. La 30 Noiembrie 1933 ia ființă, sub conducerea profesorului Al. Ionel, filiala locală a „*Ligii Antirevizioniste*”¹². În fostul castel al conților Karolyi își are sediul *Cercul Militar* ce direcționează eforturile organizatorice ale ofițerilor și subofițerilor Regimentului 88 Infanterie cantonat în Carei. Sprijinul efectiv acordat mișcării sportive din oraș¹³, la care putem adăuga acțiunile concretizate în baluri, serate și șezători artistice, ne indică gradul de implicare a elitei militare în opera de propagandă culturală românească. Dacă tot am amintit mișcarea sportivă a orașului credem că este util să creionăm rolul acesteia în cadrul respectivei categorii asociative. Anterior debutului deceniului trei cunoaștem existența clubului *N.A.C.* cu care, așa cum rezultă dintr-o notiță înserată în paginile *GAZETEI de LUNI*¹⁴, ar fi trebuit să se contopească gruparea românească *VICTORIA*, creată în toamna lui 1921. Nu este exclus ca acest lucru să se fi produs la 9 martie 1924 când a luat naștere clubul sportiv „*Venus C. M.*”¹⁵, despre a cărui evoluție ulterioară nu mai avem informații concludente. Cert este faptul că amintitul club *VICTORIA* își serbează, în septembrie 1931, 10 ani de la întemeiere¹⁶ și tot în acest an se pun bazele clubului sportiv *STARUINȚA*¹⁷. Cele două grupări vor marca evoluția constant progresivă a sportului românesc local, cu deosebire a fotbalului¹⁸. Pe aceeași linie de conduită sportivă se plasează și inițiativa *Despărțământului ASTRA* — respectiv a căpitanului Romulus Hossu și a avocatului stagiar Nicolae Terțan — de organizare, la 13 aprilie 1933, a societății „*Șoimii Carpaților*”¹⁹. Fără a avea pretenția realizării performanței sportive ca principal obiectiv, activitatea respectivei

¹¹ Intemeiată în anul 1852 era condusă din 1926 de Carol Puscher.

¹² Intemeiată la 30 noiembrie 1933. Profesorul Al. Ionel — președintele ei — publică un apel intitulat „*Frați Români*” în *HOTARUL*, I, nr. 17, 21 decembrie 1933, p. 2 ce conține o explicare a scopurilor acesteia.

¹³ Colonelul S. Banciu — comandant al Regimentului 88 Infanterie loco — a fost ales în 9 martie 1924 ca președinte al clubului sportiv *VENUS C. M.*; căpitanul Romulus Hossu a îndeplinit funcția de președinte al clubului sportiv *VICTORIA* din septembrie 1931; colonelul Cristea Ivanovici a fost președintele de onoare al clubului sportiv *VICTORIA* în 21 mai 1922; lt. Emil Apăteanu a fost unul dintre creatorii clubului sportiv *VENUS C. M.* și a funcționat ca președinte — din martie 1929 — al grupării *VICTORIA*.

¹⁴ *GAZETA DE LUNI*, I, nr. 14, 29 mai 1922, p. 3.

¹⁵ *NEAMUL NOSTRU*, I, nr. 4, 22 martie 1924, p. 3.

¹⁶ *GRAIUL NEAMULUI*, V, nr. 24, 13 septembrie 1931, p. 4.

¹⁷ În data de 2 august 1931 înregistrăm, într-o scurtă notă, organizarea unei serbări sportive de către „nou înființatul club sportiv *STARUINȚA*” la care este invitat regele Carol al II-lea, cf. *GRAIUL NEAMULUI*, V, nr. 20, 19 iulie 1931, p. 4.

¹⁸ *VICTORIA* a câștigat Liga de Nord a Diviziei B la finele sezonului 1934/1935. cf. *GRAIUL NEAMULUI*, IX, nr. 1—2, iunie 1935, p. 6.

¹⁹ *GRAIUL NEAMULUI*, VII, nr. 6, 14 aprilie 1933, p. 4.

societăți se adresa maselor largi de practicanți ai mișcării organizate în aer liber.

Se cuvine să facem câteva considerații aparte pentru trei dintre societățile ce au ființat în orașul Carei pe durata anilor interbelici. Prima dintre acestea este Cohorta locală a Legiunii Gărzii „Iuliu Maniu“, creată și condusă din iulie 1934 de avocatul G. P. Văleanu — unul dintre fruntașii orașului Carei. Orientarea politică a amintitei societăți este evidentă, ea activând ca o veritabilă anexă a secției județene a P.N.Ț., al cărui membru de prim-plan era personajul amintit²⁰. Cu ocazia congresului din 7—8 martie 1936 de la București se constituie filiala locală a *Societății profesorilor secundari* aflată, de la început, sub președinția profesorului Alexandru Fărcașiu²¹. Această formulă organizatorică este creată special pentru completarea necesităților învățământului românesc și, în egală măsură, pentru activizarea rolului organizatoric pe tărâm cultural al respectivei secțiunii profesionale. În directă legătură cu procesul instructiv-educativ se află și instituția inaugurată la 18 decembrie 1927 de către învățătorul Gheorghe Pteancu²². *Biblioteca* ce-i va purta numele va fi rodul colaborării dintre librăria SOCEC, prin intermediul succursalei sale orădene, primăria orașului Carei și fundația pentru ajutorarea familiilor văduvelor de învățători. În egală măsură instituție de cultură și de caritate, opera inaugurată de *Gheorghe Pteancu* în prezența lui Simion Oros — președintele Asociației învățătorilor din județul Sălaj — își va dovedi cu prisosință viabilitatea pe durata anilor deceniului patru.

Intr-o intervenție pe marginea situației instituțiilor culturale din Carei la finele deceniului trei²³ se atrăgea, în mod justificat, atenția asupra rosturilor îndeplinite de liceul „Vasile Lucaciu“ — creat în anul 1923 ca urmare a sistării funcționării liceului piarist. O evaluare a funcționării acestei instituții — operată la doar un an de la inaugurare²⁴ — remarcă prestigiul de care se bucură, construind o interesantă paralelă cu evoluția universității românești din Cluj²⁵. Grație dinamismului celor doi directori ale căror nume le cunoaștem pentru perioada interbelică — Ioan Cheri din noiembrie 1924 și Aurel Coza din 1930 până la finele anului 1938 — instituția s-a implicat constant și cu o deosebită eficiență în peisajul cultural al așezării. Serbarea anuală — legată de comemorarea celor trei ierarhi ai bisericii ortodoxe: Vasile, Grigorie și Ioan care patronau instituția —, formațiile artistice de specialitate dirijate de profesorul Dimitrie Simea — corul și orchestra liceului, precum și majoritatea componentelor corului corpului didactic aflat sub bagheta profesorului Teodor Boșca — respectiv Societatea de lectură a elevilor din

²⁰ HOTARUL, II, nr. 41—42, 12 iulie 1934, p. 4.

²¹ SOLIDARITATEA, I, nr. 16, 12 martie 1936, p. 4.

²² GRAIUL NEAMULUI, I, nr. 33, 18 decembrie 1927, p. 3—4.

²³ *Ibidem*, IV, nr. 45, 24 decembrie 1930, p. 4—5.

²⁴ „După un an de la inaugurarea liceului „V. Lucaciu“, în NEAMUL NOSTRU, I, nr. 40, 29 noiembrie 1924, p. 1.

²⁵ „... la un an de la inaugurarea (sic) are aproape 400 de elevi, universitatea română din Cluj întrece binișor numărul cel mai mare al auditorilor pe care îi avusese universitatea maghiară în timpul existenței sale de 60 de ani (?). Asemenea avânt cultural nu găsim nici la universitatea franceză din Elzacia (?).“, *ibidem*.

cursul superior au devenit tot atâtea coordonate de referință ale nivelului intelectual local al perioadei. Lucrul acesta este parțial explicabil dacă ne gândim la puternica personalitate a profesorului Aurel Coza — președinte al Despărțământului ASTRA din 1934 și al Casinei Române instalată în noul ei local din 6 octombrie 1928 — care și-a pus amprenta seriozității sale asupra evoluției acestei instituții culturale de elită. Experiența și abnegația celorlalte cadre didactice²⁶ s-au conjugat benefic cu valoarea intrinsecă a materialului uman reprezentat de elevii care frecventau cursurile liceului, totul fiind dirijat cu precizie (avem clar formulat sentimentul existenței unui program bine articulat) spre împlinirea idealului unității culturale locale.

Societățile și instituțiile culturale enunțate s-au manifestat prin intermediul unor acțiuni concertate, ce s-au dorit un real corolar al evoluției societății românești interbelice. Nu dorim să insistăm asupra aspectelor legate de desfășurarea unor manifestări să le zicem „uzuale” așa cum au fost în epocă: balurile, ceaiurile dansante, seratele, cinele comune, șezătorile sau serbările câmpenești. Firește că acestea au reprezentat formele cele mai propice de activitate într-o lume provincială²⁷ și se cuvine să le facem „dreptate” în fața istoriei. Intenția noastră este să descifrăm, prioritar, „oferțele” perioadei în ceea ce privește ciclurile de conferințe, activitatea muzicală, teatrală, artistică, de dans și film. Făcând distincția cuvenită între activitățile conferențiare ocazionale, ce prevalează ca pondere și nivel valoric, și cele grupate pe cicluri vom face enunțul preponderenței organizatorice a Despărțământului ASTRA în cel de al doilea caz expoziționat. Informațiile furnizate de presa românească a epocii ne oferă sugestia încorporării orașului în sfera de activitate a celor două centre universitare mari din imediata apropiere geografică: Clujul și Oradea. Prezența constantă a profesorilor universitari Gheorghe Sofronie²⁸ — atât în etapa lui orădeană, cât mai ales în cea clujănă —, I. Popescu-Voitești²⁹, Victor Moldovan³⁰ sau Petre Sergescu³¹ de la universitatea din Cluj ne face să ne gândim la perfecta funcționare

²⁶ Profesorii Alexandru Fărcașiu Viorica Fărcașiu, Emil Lobonțiu, Augustin Ossian, Coriolan Pop și Dimitrie Simea.

²⁷ Ca forme de manifestare a apartenenței la comunitate, aceste acțiuni culturale au reprezentat liantul necesar pentru apropierea și colaborarea diferitelor etnii într-o lume — respectiv la un palier organizatoric și competițional — ce nu putea ambiționa la o depășire spectaculoasă a plasamentului secundar în ierarhia urbană națională.

²⁸ Prezent cu conferințele: „Tratatul de la Trianon și acțiunea revizionistă în 5 martie 1933; „Statul național și revizionismul” în 11 martie 1934; „Apărarea diplomatică a frontierelor noastre” în 8 martie 1936; „Suveranitatea României în trecut și astăzi” în 21 martie 1937; „Franța și securitatea popoarelor” în 3 aprilie 1938.

²⁹ Conferințele: „Blocurile continentelor și oceanele privite în luminile științifice noi” în 12 martie 1933; „Gazul metan al Ardealului și focul dela Copșa Mică” în 18 martie 1934.

³⁰ Conferințele: „Unirea românilor în lumina istoriei” în 24 ianuarie 1932; „Fenomenul autentic al minunei în religie: Maglavit” în 15 martie 1936; „Gândirea național-politică a Românilor de dincoace de Carpați până la Unire” în 10 aprilie 1938.

³¹ Conferințele: „Românii și Știința” în 25 martie 1934; „Preocupări de azi ale Științei” în 1 martie 1936; „Știința în evul mediu” în 27 martie 1938.

a Extensiunii Universitare someșene. Despărțământul ASTRA a conlucrat, extrem de avantajos pentru publicul auditor din Carei, cu alte două societăți de prestigiu din localitate — le-am numit aici pe Reuniunea Femeilor Române și Reuniunea Românilor Uniți. O ofertă interesantă face Asociația Tinerilor Intelectuali Români, dar personalul ce susține textul conferințelor este recrutat cu prioritate din mediul intelectual local³².

Credem că este binevenită această delimitare pe posibile „zone“ de influență și aderență intelectuală. Într-o primă categorie am situa efortul educativ de o elevație universitară întreprins de Despărțământul ASTRA, în cea de a doua acțiunile societăților locale ce întreprind adevărate „turnee“ zonale și fructifică valoarea forțelor profesionale din oraș. Subiectele sunt extrem de diverse și nu se limitează, cum ușor s-ar putea crede, la comemorarea unor evenimente istorice sau a unor personalități regionale (vezi cazul memorandistului Vasile Lucaciu ce a dat numele liceului din localitate). Putem distinge totuși o relativă specializare a conferințelor organizate de Despărțământul ASTRA — lucru ce se datorează în primul rând domeniului de cercetare specific celor ce vin să prezinte subiectele, iar în subsidiar frecvenței regăsirii aceleiași persoane în programul acțiunilor culturale menționate³³. În ciuda numărului mare de avocați și medici ce funcționau în oraș pe durata perioadei interbelice, domeniul conferințelor publice rămâne apanajul cadrelor didactice. Această situație reprezintă o constantă în peisajul intelectual provincial de la care orașul Carei nu face excepție. Majoritatea profesorilor de la liceul de băieți „Vasile Lucaciu“ sau de la celelalte unități de învățământ din oraș vor putea fi regăsiți printre conferențiarii acțiunilor culturale ale perioadei — fie că este vorba de expuneri prezentate verbal ori în scris³⁴. În încheierea prezentației acestui sector cultural ne permitem să atragem atenția asupra personalităților clujene³⁵ ce au conferen-

³² Conferința „Importanța vânătorii în viața omului și a popoarelor“ susținută de prim pretorul Ioan Gherman în 30 septembrie 1933; „Gânduri despre Ionel Moja“ a doctorului clujan Ion Banea în 27 martie 1937; la aceste două acțiuni comentate de presa locală se adaugă numeroasele șezători ținute în comunele plasei din Carei pe durata deceniului patru. Raportul secretarului Liviu Bob întocmit pentru anul 1933 și publicat în paginile ziarului HOTARUL, II, nr. 20, 18 ianuarie 1934, p. 3—4 — „Din activitatea tineretului intelectual român din Carei“ — probează implicarea unor fruntași ai mișcării culturale locale, precum: ziaristul N. Trăistaru, avocatul dr. Gheorghe Bărbuș, avocatul stagiar Nicolae Terțan, profesorii Dimitrie Simea, Aurel Coza și Alexandru Fărcașiu.

³³ Domeniul dreptului internațional reprezentat de profesorul universitar Gheorghe Sofronie; știința teoretică și aplicată prin profesorii universitari I. Popescu-Voițești, Petre Sergescu și Victor Stanciu; istorie prin profesorii universitari Valeriu Moldovan și Silviu Dragomir.

³⁴ Articole de popularizare și comemorative publică învățătorul Gheorghe Iancu și soții Fărcașiu, cronică literară profesorul Al. Ionel și aceiași soți Fărcașiu.

³⁵ Fie că au fost membri ai corpului profesoral universitar, ai celui teologic (cazul părintelui canonic Titus Mălai) sau cadre medicale universitare — dr. I. Făcăoaru și dr. Aurelian Ionașcu — cei prezenți au servit cu seriozitate idealurile culturale ale Extensiunii Universitare clujene interbelice.

țiat, după cum reiese din consultarea presei locale, pe durata anilor interbelici la Carei: Ștefan Bezdechi³⁶, Petre Grimm³⁷, Alexandru Borza³⁸, Ion Agârbiceanu³⁹ și Silviu Dragomir⁴⁰.

*

Dacă în *Enciclopedia României* editată în anul 1938 se vorbea doar despre existența a două coruri bisericești⁴¹ iar într-o interesantă intervenție ziaristică din anul 1934 a publicistului G. Sârbu erau amintite doar corurile religioase din Carei (ortodox și unit) alături de cel al Asociației Tinerilor Intelectuali Români⁴², nu trebuie să considerăm că aici se încheie mișcarea muzicală locală și că acesta este nivelul travaliului depus. Nicidecum! Din consultarea aceleiași surse bibliografice generoase care este și va fi mereu presa, rezultă o cu totul altă imagine pentru durata interbelică. În primul rând, la Carei avem de a face cu trei mari împătimiti de muzică: i-am numit pe dirijorii Dimitrie Simea și Teodor Borșa, respectiv pe profesoara și pianista Nița Gașpar. Mișcarea corală românească este partajată cu mare atenție între cei doi conducători de formații muzicale deja amintiți: corul școlii secundare de fete, corul uceinicilor industriali, corul corpului didactic și cel al bisericii greco-catolice funcționează sub direcția îndrumare a profesorului *Teodor Boșca*; corul ATIR, corul ASTRA, corul și orchestra elevilor liceului „Vasile Lucaciu” și corul bisericesc al funcționarilor CFR⁴³ sub cea a profesorului *Dimitrie Simea*. Pianista *Nița Gașpar* este solista majorității concertelor muzicale locale⁴⁴, asigurând — în același timp și acompaniamentul adecvat pentru recitalurile unor interpreți de primă mărime ai scenei lirice românești interbelice⁴⁵.

Pe o poziție aparte se situează formațiile muzicale ale armatei conduse numai de personal calificat recrutat din rândurile acestei puternice grupări sociale. Fanfara Regimentului 88 Infanterie a asigurat acompaniamentul pentru multe dintre spectacolele montate de numeroasele aso-

³⁶ Conferința „Am contribuit și noi cu ceva la întărirea culturii maghiare cu ocazia seratei ortodoxe din 20 mai 1928.

³⁷ Conferința „Din viața sufletească a poporului englez” la 2 aprilie 1933 cu ocazia programului comun inițiat de Despărțământul ASTRA și RFR.

³⁸ Conferința „Știința nu este contra credinței” la 5 decembrie 1936 în cadrul ciclului organizat de filiala locală a AGRU.

³⁹ Conferința „Principiile credinței creștine” la 12 decembrie 1936 în cadrul ciclului organizat de filiala locală a AGRU.

⁴⁰ Conferința „Lupta noastră pentru integrarea fruntariilor românești” la 11 aprilie 1937 în cadrul ciclului organizat de Despărțământul local ASTRA.

⁴¹ *Enciclopedia României*, II, București, 1938, p. 384.

⁴² „Separatisme dăunătoare”, în HOTARUL, II, nr. 22, 1 februarie 1934, p. 1.

⁴³ SOLIDARITATEA, V, nr. 192, 5 iulie 1940, p. 4.

⁴⁴ Spre exemplificare vezi concertele din 12 iunie 1928, 5 decembrie 1928 și 28 octombrie 1937.

⁴⁵ Din parcurgerea presei locale interbelice știm sigur că a asigurat acompaniamentul tenorului Emilian Iacob în 17 septembrie 1927 și al solistei Milly dr. Pop (absolventă a Academiei de Muzică Clujene) în 15 iunie 1937. Având în vedere constanta mentală provincială — un instrumentist cu oarecare prestanță asigură și acoperă toată gama concertală locală — considerăm că pianista *Nița Gașpar* a realizat, fără să fie nominalizată, serviciul de acompaniament al tuturor soliștilor ce au concertat în Carei pe durata perioadei interbelice.

ciații locale⁴⁶ situându-se, din această perspectivă, pe o linie de evoluție proprie provinciei interbelice. Unul dintre dirijorii acestui ansamblu — este vorba despre sublt. Nicolae Țepuș — a pus bazele corului TT Redus în aprilie 1934. Mișcarea muzicală din Carei este strâns legată de practica religioasă, multe dintre formațiile artistice producându-se săptămânal cu ocazia sublinierii comentariului predicilor de Duminică. Această formulă de mixtură asigură un spor de coerență mesajului biblic atrăgând, deopotrivă, posibile noi aderențe prin varietatea discursului muzical propriu-zis. Recitativurile și piesele corale au darul să medieze dialogul cu Divinitatea și să permeeze meditația. Acest lucru se pare că a fost extrem de puternic resimțit în Carei dacă luăm în considerare numărul relativ mare de formații corale orientate spre spațiul cultic al domeniului de referință. Alături de amintitul cor al bisericii greco-catolice (suntem înclinăți să considerăm corul Reuniunii „Sf. Maria“ ce se producea în iunie 1924 ca o primă formă de constituire a grupării dirijate de profesorul Boșca din debutul anului 1929) funcționau Reuniunea Corului de Fete Catolice și Reuniunea Corului de Fete Evanghelice⁴⁷. Fără a fi nominalizate, avem cunoștință despre existența altor grupări muzicale maghiare în localitate care au luat parte la emulația Reuniunii maghiare de cântări regionale desfășurate în 13 august 1922 și găzduită de fostul castel ai conților Károlyi⁴⁸. În peisajul muzical local apare la un moment dat — în iunie 1922 — nominalizată o Reuniune a Ligii Femeilor Române (probabil o organizație ce grupa elementul feminin înainte de constituirea Reuniunii Femeilor Române în 1930) al cărei concert este amânat⁴⁹. Dar informațiile se opresc aici . . .

Comunitatea maghiară este reprezentată de un muzician cu o bună cotă valorică — este vorba despre profesorul *Carol Vitek*. Pe lângă activitatea sa prodigioasă de îndrumător a generației de elevi care i-au frecventat clasa de muzică (mărturie stau în acest sens numeroasele festivaluri de sfârșit de an școlar)⁵⁰, profesorul a dirijat Reuniunea Corului Fetele Catolice și orchestra locală, fiind prezent — adeseori — ca instrumentist de o bună factură tehnică.

Pe scena lirică a orașului Carei au evoluat multe formații corale sau instrumentale de prestigiu, respectiv o pleiadă de soliști de primă mână în perioada interbelică. Din categoria prezențelor ansamblurilor vocale se detașează prestațiile — ordinea este strict cronologică — corului „Cântarea României“ dirijat de maestrul Marcel Botez⁵¹, Reuniunii Corale Române Unite din Cluj conduse de I. Caranica⁵², corului țărănesc din Sat —

⁴⁶ Ca în cazul seratei din 5 decembrie 1928, a serbării Zilei Eroilor din 29 mai 1930 sau a concertului propriu din 19 aprilie 1934.

⁴⁷ GAZETA DE LUNI, I, nr. 15, 5 iunie 1922, p. 3.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 26, 21 august 1922, p. 3.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 16, 12 iunie 1922, p. 3.

⁵⁰ Cum a fost cele din 20 și 22 mai 1922, respectiv 18 iunie 1924.

⁵¹ NEAMUL NOSTRU, I, nr. 7, 12 aprilie 1924, p. 2.

⁵² Desfășurat în 5 iunie 1933, cf. GRAIUL NEAMULUI, VII, nr. 9, 8 iulie 1933,

Slatina (Cehoslovacia)⁵³ și a corului ASTRA din Baia Mare⁵⁴. Dacă în primul și ultimul caz semnalat nu deținem decât notații strict enunțative, comentariile sunt mult mai insistente pentru celelalte formații semnalate. Prezența clujenilor pe scena teatrului local „Carmen Sylva” — în data de 5 iunie 1933 — s-a datorat invitației Reuniunii Femeilor Române ce a inclus amintita prestație în programul seratei dansante pe care a organizat-o. Alături de membrii corului au evoluat cu aceea ocazie soliștii Ana Ducu, A. Iarotzky și Chirvai de la Opera Română din Cluj. Aprecierile publicului au fost extrem de favorabile, întreaga manifestație constituindu-se într-o reușită de excepție. De o prezentare superlativă se bucură spectacolul corului țărănesc românesc din Sat-Slatina (Maramureșul Cehoslovac) din 26 septembrie 1936⁵⁵. Dirijat de învățătorul Alexandru Moldovan „Corul Românilor din *Sat-Slatina*, Maramureșul-Cehoslovac a făcut deosebita cinste rară orașului nostru, dând un strălucit concert artistic constătător dintr-un program select, variat și foarte amuzant, în fața unui numeros public din sala „Carmen Sylva” arhiplină...⁵⁶. Comentariul conținut într-o altă gazetă insistă asupra toleranței culturale a statului cehoslovac⁵⁷, sugerând extrem de clar necesitatea unor intense schimburi de profil cu aliata noastră politică și economică. Concluzia spectacolului este revelatoare pentru elevația sentimentelor patriotice care au stăpânit auditoriul cu ocazia desfășurării acțiunii propriu-zise: „... Programul s-a sfârșit cu un rezultat glorios, care a răpus admirația tuturor, a săltat inimile noastre și ne-a stors lacrimi.”⁵⁸

O prezentă deosebit de agreată de către publicul spectator local a fost aceea a trupei bucureștene a lui Tănase. Prezent în trei rânduri la interval de numai un an de zile⁵⁹, celebrul om de teatru a deschis practic apetitul localnicilor pentru genul revuistic și a reprezentat o posibilă alternativă la propunerile trupelor de operetă maghiare ce s-au perindat

⁵³ Concertul a avut loc în 26 septembrie 1936, cf. DEMOCRATUL ROMÂN, I, nr. 15, 1 octombrie 1936, p. 3—4 și SOLIDARITATEA, I, nr. 45, 2 octombrie 1936, p. 3.

⁵⁴ Concertul din 19 iunie 1937, cf. SOLIDARITATEA, II, nr. 82, 20 iunie 1937, p. 4.

⁵⁵ „... Acest cor țărănesc al Românilor din Cehoslovacia a câștigat premiul întâiu la concursul corurilor din Postkarpatska Russ ținut la 2 Iunie a.c. și cântecetele lor românești nu odată au fost difuzate de toate stațiunile radiofonice din Cehoslovacia” — textul este redat identic (!) în ambele publicații ce comentează evenimentul, respectiv DEMOCRATUL ROMÂN, I, nr. 14, 25 septembrie 1936, p. 4 și SOLIDARITATEA, I, nr. 44, 24 septembrie 1936, p. 3.

⁵⁶ SOLIDARITATEA, I, nr. 45, 2 octombrie 1936, p. 3.

⁵⁷ „... aliata noastră Cehoslovacia știe să prețuiască alianța noastră, dând posibilitatea de a trăi celor 18—20.000 de Români din Maramureșul Cehoslovac și concentrați (!) în mase compacte în comunele Sat-Slatina, Apșa mică, Apșa de mijloc și Biserica Albă aproape în deplină libertate culturală...” în „Maramureșul Cehoslovac ne-a dat o lecție care nu se uită” de Al. G. Mărieș, cf. DEMOCRATUL ROMÂN, I, nr. 15, 1 octombrie 1936, p. 3.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 4.

⁵⁹ În 16 februarie 1928, octombrie 1928 și 13 ianuarie 1929.

prin Careiul interbelic⁶⁰. Evoluția comentariului la adresa spectacolelor reprezintă un excelent exercițiu de receptare a noutății în mediul provincial și de aceea ne luăm permisiunea să insistăm în rândurile ce urmează asupra acestui eșantion de protecție mentală. Prima etapă este întruchipată de pregătirea publicului — „deschiderea apetitului“ — în vederea impactului cu programul revuistic. Potențialul dirijor al campaniei propagandistice (pentru că avem această certitudine vis-à-vis de instinctul promoțional al artistului) nu vorbește despre trecutul, chiar dacă recent, al trupei, despre succesele acesteia în Capitală, ci se referă — cu o concretețe dezarmantă — la spectacolele din 15 și 16 octombrie 1927 din Satu Mare, invitând publicul din Carei să ia parte la ele⁶¹. A doua etapă se materializează într-un simplu anunț ce dă ca „probabilă“ — suntem la finele lunii ianuarie 1928 — prestația de debut a lui Tănase în Carei pentru data de 18 februarie 1928⁶². Interesul trezit de posibilității spectatori locali ce au luat parte la recitalurile sătmărene și menținut prin enunțurile amintite, este, finalmente, satisfăcut prin spectacolul din 18 februarie. Desfășurat la concurență cu turneul trupei Erdelyi, ceea ce-i sporește cota de interes, promisiul show are darul să cucerească sufragiile unanime ale spectatorilor și al presei⁶³. Nivelul atins de performanța actricească — din păcate autorul recenziei uită să precizeze titlul revistei (!) — nu mai este repetat de prestația din toamna aceluiași an, fapt surprins (poate involuntar, dar cu atât mai incitant pentru posteritate) în paginile gazetei GRAIUL NEAMULUI⁶⁴. Ultima etapă este semnată de simplul anunț publicat în chiar ziua spectacolului din 6 ianuarie 1929 de aceeași gazetă⁶⁵. Așa de mare să fi fost dezamăgirea pe care au trăit-o careienii în octombrie 1928? Sau este vorba de un puseu de excesivă moralitate care bântuia prin atmosfera orașului în preajma crizei economice?

Alături de trupa Erdelyi s-a mai produs pe scena locală și teatrul maghiar din Satu Mare, formație condusă de Iosif Szabadkay. Repertoriul pe care l-a propus publicului local este extrem de semnificativ pentru detectarea datelor „cererii“ și „ofertei“ din mediul provincial. În principiu nu avem absolut nimic împotriva genului operetei pe care-l socotim la fel de disponibil să ofere partituri generoase ori să înregistreze căderi spectaculoase ca oricare alt domeniu al spectacolului muzical. Faptul că

⁶⁰ Trupa Erdelyi la finele lunii februarie 1928; teatrul maghiar din Satu Mare condus de Iosif Szabadkay în septembrie—octombrie 1933; trupa Hevesy în octombrie 1931; teatrul Jödy între 22 mai și 9 iunie 1937; respectiv o formație nenominalizată în noiembrie 1936.

⁶¹ Revistele „Zodia Porcului“ și „Dă-te jos din corcoduș“, cf. GRAIUL NEAMULUI, I, nr. 24, 16 octombrie 1927, p. 3.

⁶² *Ibidem*, II, nr. 5, 28 ianuarie 1928, p. 3.

⁶³ „Tănase a fost și plecat lăsând cele mai bune impresii. Într-o sală arhiplină ne-a distras câteva ceasuri trupa d-sale cu dansuri istețe cu costume de o artă și frumuseță rară, cu observațiunile pline de spirit și glumele, în cari dl. Tănase e meșter adevărat...“, *ibidem*, nr. 8, 1 februarie 1928, p. 3.

⁶⁴ „Tănase a trecut și pe la noi. Publicul care i-a umplut sala, îl aștepta cu mare nerăbdare. Aștepta însă ceva mai mult decât a dat... Poate, să revenim?“, *ibidem*, nr. 33, 14 octombrie 1928, p. 3.

⁶⁵ Revista „Între ciocan și nicovală“, *ibidem*, III, nr. 1, 6 ianuarie 1929, p. 3.

se apelează de regulă la această formulă de o accesibilitate patentă certifică o categorică pervertire a gustului comun. Dar, ceea ce este esențial — și acest lucru capătă dimensiuni aparte într-un mediu „marginalizat” — este nu atât genul cât nivelul calitativ al produselor. În locul realizărilor onorabile ce pot fi audiate în marile orașe ale provinciei, la Carei sunt jucate produse de categorie „B” sau „C” — cum ar fi cazul operetelor „Un sărut și nimic altceva”, „Timosa”, „Iubire de cadet” sau „Banul nu e totul”⁶⁶. Nici repertoriul propus la interval de 3 ani de o altă (posibilă) trupă de specialitate nu este cu nimic mai prejos, fapt ce ne consolidează în susținerea aserțiunii de mai sus⁶⁷. Pe plan local, maestrul Carol Vitek se erijează în promotor al genului liric al operetei prin spectacolul montat în februarie 1922. Reuniunea Corului Fetelor Catolice din Carei și orchestra filarmonică — ambele formații dirijate de profesorul Vitek — interpretează, în cadrul a două serate diletante cvasiconsecutive, opereta lui Franz Schubert intitulată „Casa cu trei fetițe”. Succesul este imediat și total, fiind reținut ca atare de paginile presei timpului: „... Cu multă recunoștință constatăm, că debutanții fără excepție și-au creat rolurile cu mai multă dibăcie, decât cum să putea aștepta dela diletanți. Au și secerat aplauze și ovațiuni multe și bine meritate...”⁶⁸. Un punct de atracție în ceea ce privește componenta spectacolului de ansamblu l-a reprezentat concertul Reuniunii regionale maghiare de cântări găzduit de castelul conților Károlyi. În 13 august 1922 s-au produs în fața publicului din Carei, într-o veritabilă emulație competitivă, cele mai bune formații de profil din zonă — începând cu trupele invitate din afara localității: corul tipografiei „Gutenberg” din Oradea, Reuniunea de cântări din Zalău, corul industriașilor din Satu Mare și corul Reuniunii de cântări din Șimleul Silvaniei și încheind cu „toate corurile maghiare din localitate”⁶⁹.

Prezențele individuale pe scena lirică a Careiului interbelic s-au recrutat din 3 mari centre muzicale ale țării: București, Cluj și Oradea. Din capitala țării au concertat tenorii Emilian Iacob și Nicoară Sassu, baritonul Dimitrie Andreescu, soliștii Maria Cârlovna, Gogu Ștefănescu, Mia Braia și Petru Alexandru⁷⁰. Deoarece nu deținem decât informații prietoare la anunțurile datelor spectacolelor nu putem emite nici o apreciere asupra prestațiilor oferite publicului careian. Tenorul Adrian Cârțiu, fiul învățătorului Nicolae Cârțiu din localitate, este o persoană extrem de agreată de spectatori de aici — dovadă și cele două prezențe, e drept la un interval de 7 ani, pe scena teatrului „Carmen Sylva”⁷¹. Clujul mai este reprezentat de tenorul Nicolae Apostolescu și basul Gavri-

⁶⁶ HOTARUL, I, nr. 4. 21 septembrie 1933, p. 4.

⁶⁷ Programul propus la finele primei jumătăți a lunii noiembrie 1936 cuprindea „premierele” „Domnișoara” și „Ciardașul”, respectiv operetele cu preț redus (!) „Târg de fete” și „Unchiul Katz”, cf. SOLIDARITATEA, I, nr. 51, 12 noiembrie 1936, p. 3.

⁶⁸ GAZETA DE LUNI, I, nr. 1, 27 februarie 1922, p. 3.

⁶⁹ Ibidem, nr. 26, 21 august 1922, p. 3.

⁷⁰ În ordinea prestațiilor ei au fost prezenți pe scena din Carei în datele de 17 septembrie 1927; 16 martie 1928; 26 aprilie 1928; 13 decembrie 1937 și 27 ianuarie 1940.

⁷¹ Prezențele lui s-au consumat la 14 iunie 1930 și 26 iunie 1937.

lescu ce concertează la 14 noiembrie 1924. Recenzia manifestării se concentrează în egală măsură asupra calității prestației muzicale în sine ca și pe coordonatele interesului trezit printre localnici de numele expuse de Opera Română din Cluj⁷². Dacă aprecierile vis-à-vis de interpretare sunt superlative, cele referitoare la prezență se plasează la polul opus — subliniind o linie de conduită specifică provinciei (și nu numai...): atracție maximă pentru spectaculos, cum a fost cazul discutat al trupei Tănase, respectiv dezinteres marcat față de soliștii de operă. Fără a căuta să generalizăm concluziile respectivei recenzii, considerăm că surprinde extrem de atent starea de spirit a publicului provincial în prezența actului de cultură autentic. Mai notăm, la același capitol al prezențelor solistice, buna primire de care s-a bucurat basul clujan Petre Marcu cu ocazia recitalului său din data de 8 mai 1929⁷³. Finalmente, din Oradea vor concerta pe scena teatrului local în toamna anului 1924 soții Rita și Ștefan Mărcuș — spectacolul lor fiind onorat de o slabă prezență numerică, fapt ce-l determină pe autorul recenziei să concluzioneze filozofic: „... Poate e la mijloc și mizeria care bântuie între funcționari.”⁷⁴

*

Domeniul teatral este cvasiabsent ca formulă de propagandă culturală locală — cel puțin așa rezultă din consultarea presei românești interbelice care apărea în orașul Carei. Firește că am comite o gravă eroare dacă am transpune în extenso această constatare — deoarece într-o problemă de interes cultural cum este aceasta extremele se exclud. Nu putem concepe că nu a funcționat o mișcare teatrală de amatori ce s-a manifestat cu ocazia numeroaselor spectacole realizate de societățile culturale din localitate. Dacă efortul interpretativ nu a fost reținut — așa cum s-a întâmplat pentru alte locuiri urbane transilvănene — acest lucru se datorează unei mentalități înglobante ce contopea obligatoria piesă de teatru prezentată cu ocazia seratelor sau a șezătorilor în ansamblul reprezentativ al serii. Probabil că nici calitățile „actorilor” locali nu au contribuit în majoritatea situațiilor la reținerea pentru posteritate a derulării spectacolelor de teatru. În plus, tineretul intelectual din Carei s-a arătat mult mai interesat de fenomenul muzical decât de acela teatral — o dovadă în acest sens furnizând-o dincolo de numeroasele ansambluri corale deja menționate și existența unui quartet, ce se producea în cadrul șezătorilor Asociației Tinerilor Intelectuali Români, format din: Aurel Chirvai, Ionel Pop, Ovidiu Teodorescu și Victor Boroș⁷⁵.

Importanța aparte a Careiului ca și centru cultural reiese din faptul că este vizitat cu insistență de către trupe teatrale românești de prim

⁷² „... Publicul, după modelul obișnuit, a căutat să răsplătească pe concertisti printr-o prezință (!) în seara concertului în număr cât se poate de... mic. Publicul minoritar cu largi excepții... a lipsit... Suntem fericiți pentru faptul că am putut auzi asemenea elemente în Careii-Mari, dar suntem foarte nemulțumiți de felul cum anumite cercuri înțeleg să încurajeze (!) arta...” în NEAMUL NOSTRU, I, nr. 39, 22 noiembrie 1924, p. 2.

⁷³ GRAIUL NEAMULUI, III, nr. 18, 19 mai 1929, p. 5.

⁷⁴ NEAMUL NOSTRU, I, nr. 34, 18 octombrie 1924, p. 3.

⁷⁵ Serbarea Asociației Tineretului Intelectual Român din Carei la Tășnad în 1 iulie 1933, cf. GRAIUL NEAMULUI, VII, nr. 9, 8 iulie 1933, p. 3.

plan. Aceleași 3 mari orașe ale țării, enunțate și la capitolul muzical, își dispută întâietatea prin calitatea și frecvența montărilor efectuate pe scena teatrului „Carmen Sylva”. Lor li se mai adaugă, fapt întrucâtva explicabil, oferta „vecinilor” din Satu Mare. Lista reprezentațiilor desfășurate la Carei pe durata anilor interbelici este suficient de lungă pentru a ne convinge cu privire la dinamica deosebită a faptului cultural ce venea să mulțumească un public receptiv și suficient de avizat. Bineînțeles că majoritatea montărilor sunt doar enunțate, prea puțini „croniciari” teatrali improvizați lansându-se în teritoriul — atât de ingrat de cele mai multe ori — recenziilor de specialitate. Ceea ce constituie doar apanajul marilor centre ale țării ce posedau companii cu stagii permanente devine aici, în mediul provincial marginal, pretext de combinare a procesului-verbal cu iz administrativ peste exercițiul rezumatului subiectului dobândit în clasele gimnaziale.

Cea mai generoasă ofertă provine din București, dar — așa cum vom vedea în cele ce urmează — prevalente vor fi produsele a căror calitate rămâne discutabilă. Alături de mari actori ai primei scene naționale, i-am numit aici pe Bulfinski, Maria Ciucurencu, Maria Giurgea, Ion Brezeanu și Natalița Pavelescu, evoluează → și faptul este specific unei societăți în care funcționează principiul regulator al cererii și ofertei — slujitori onorabili ai Thaliei precum Maria Antonova (aflată la începutul unei cariere validate în timp), Vasile Bulandra, Stroe și Vasilache, dar și personaje dubioase ca Pepe Gorgescu și Pizone.

Referirile la spectacolul cu piesa „Copilul minunei (!)” pus în scenă de trupa Vasile Bulandra la 27 iulie 1924 se concentrează asupra reliefului mentalității non-participative a publicului (suntem abia în 1924!), deși „... Piesa a fost o comedie bună și a fost aleasă pentru gustul marului public.”⁷⁶ Din comentariul autorului anonim (practică des uzitată în mediul provincial) nu rezultă nici o considerație concretă privitoare la arta etalată de membrii trupei. Totul este expedit prin formula calitativ obiectivată neparticipativă „a fost bine”. Teamă de a nu greși sau lipsa unui minimum bagaj noțional pentru a aborda cu succes domeniul? Credem că ambele motive au funcționat într-un relativ egal partaj în această situație emblematică. Analiza spectacolului cu piesa lui Victor Eftimiu „Cocoșul Negru”, din 22 iunie 1927, ne prezintă o ediție îmbunătățită a modului de abordare a descifrat anterior — în sensul că se nominalizează categoria socială ce a absentat nepermis „Păcat că au lipsit mulți intelectuali români cu această ocaziune” și se emite o judecată de valoare mult mai coerentă asupra calității prestației trupei conduse de Mielu Constantinescu prin formula: „Am avut parte de o operă și o artă, cum puține ajung pe bina teatrului din orașul nostru.”⁷⁷ Același actor „beneficiază” de o critică extrem de severă atunci când revine, peste alți 5 ani, la Carei. Considerațiile sunt ocazionate nu atât de jocul în sine al actorilor, cât mai ales de subiectul imoral — caracterizat de prezența unor acute note de comunism „prin generalizarea decăderii morale” — al piesei „Domnișoara Iulia” de August Strindberg. Vehemența tonului este

⁷⁶ NEAMUL NOSTRU, I, nr. 23, 2 august 1924, p. 2.

⁷⁷ GRAIUL NEAMULUI, I, nr. 10, 26 iunie 1927, p. 4.

dată pe de o parte de inaderența provincială la noutățile curentului freudian ce domina o bună parte a producției teatrale europene a momentului, pe de altă parte de obsesia escaladei comuniștilor în Sălaj observate cu ocazia alegerilor locale recente la acea dată. Intuind corect orientarea pro-Budapesta a majorității stabile a păturii intelectuale din oraș, formată din maghiari și evrei, autorul recenziei deplânge calitatea îndoielnică a ofertei românești care nu susține îndeajuns și eficient opera culturală autohtonă. Finalul articolului menționat este relevant: „... Aceasta să fie lucrurile pe cari le așteaptă României dela granița de vest dela o trupă de teatru din București?”⁷⁸

Dintr-o recenzie a spectacolului cu piesa comică „*Cine primește palmele*” deducem că trupa Pepe Georgescu este o prezentă destul de activă pe scena locală — lucru perfect motivat dacă luăm în considerare „apetitul” provincial al amintitului actor bucureștean. Prezentarea favorabilă a înscenării din octombrie 1927 ne-ar putea conduce la ideea unui travaliu propagandistic realizat de amintitul actor⁷⁹. Situația se modifică radical și, peste 5 ani, Pepe Georgescu este analizat foarte tăios cu ocazia spectacolului „*Concediu de vară*” care n-a avut nici un spectator la a doua reprezentare (!). „Grăsuț ca o literă chirilică, jovialul „Pepe” cum își zice singur⁸⁰ n-a mai convins pe absolut nimeni în Carei. Maniera de joc a actorului, „ale cărui baliverne punctate pe scenă cu guițături (!)” făceau probabil deliciul galeriei, este demontată nemilos de profesorul local Ieronim Borcoman, unul dintre semnatarii constanți ai rubricii culturale. Exasperarea ce transpare din lectura recenziei traduce nemulțumirea unui public dornic de o anumită elevație spirituală, public care a beneficiat de prezența paralelă a unor actori de o veritabilă probitate profesională⁸¹ „Comunicările” nu puteau ține locul adevăratei arte...

Cele mai multe reprezentări ale ansamblului teatral clujan îl au în fruntea distribuției pe marele actor care a fost Ion Tâlván. De la comedie — piesele „*Sex-Appel*” și „*Vârtejul Dragostei*” — la melodrama „*Moartea civilă*” și de la repertoriul dramatic istoric național reprezentat de „*Avram Iancu*” alături de „*Horia, Cloșca și Crișan*” până la rolul nefericitului prinț danez „*Hamlet*”, Ion Tâlván demonstrează în fața publicului careian valențele interpretative ale puternicei sale personalități scenice. Spectacolele prezentate de naționalul din Cluj pun în discuție teme universal valabile precum dragostea, credința, moartea sau asumarea destinului istoric, prilejuind creații de neuit și altor artiști din ansamblu — cazul lui Neamtu-Ottonel în „*Duduia Sevastița*”, Ion Psatta în drama istorică „*Grigore Vodă*” de Depărățeanu ori Mihai Lapteș în „*Maestrul*”.

⁷⁸ *Ibidem*, VI, nr. 12—13, 20 aprilie 1932, p. 3.

⁷⁹ „Trupa Pepe Georgescu ne-a distras vineri seara în sala teatrului orașesc cu comedia „*Cine primește palmele*”. E unicul care din când în când ne mai cercetează. Considerând piezele și actorii buni, cu care se prezintă, ar merita un alt sprijin și o altă atențiune din partea societății române locale. Să nu ne plângem dacă artiștii ne cam încunjură (!), ci vină să o căutăm la noi!”, *ibidem*, I, nr. 24, 16 octombrie 1927, p. 3.

⁸⁰ *Ibidem*, VI, nr. 18, 10 iulie 1932, p. 3.

⁸¹ Este vorba de actorii Ioan Pella și Ion Mantu prezenți în distribuția piesei „*Mușcata din fereastră*” de Victor Ion Popa, jucată la Carei în 4 iulie 1932, *ibidem*.

O recenzie entuziasmantă provoacă spectacolul cu piesa „Sărutul Morții”, prezentat la 29 iunie 1924. Profesorul Leontin Ghergariu din Zalău — unul dintre fruntașii vieții culturale sălăjene interbelice — are cuvinte de caldă apreciere la adresa distribuției, socotind reprezentația ca un vârf al stagiunii anului 1924 pe plan local⁸². Prezența scriiturii acestui cadru de elită al corpului profesoral sălăjan în paginile presei locale românești semnifică funcționarea releului de comunicație culturală regională în această zonă marginală a României. Ca argument probatoriu, acest exemplu certifică schimbul de informații între metropola județeană și localitățile urbane din areal — situația de față fiind întrucâtva particularizată de pretențiile concurențiale ale fostei reședințe administrative care a fost Careiul până la aplicarea legii din 1925.

Teatrul de Vest din Oradea prezintă la Carei o serie de 6 spectacole, dintre care se individualizează — nu atât printr-o prestație de excepție, cât prin valoarea lor în sine — piesele lui Ion Luca Caragiale „Năpasta” și „Conul Leonida față cu reacțiunea”, puse în scenă la finele anului 1935. Comentarii pozitive suscită reprezentarea lucrării lui Victor Eftimiu intitulată „Omul care a văzut moartea”⁸³ și, mai ales, piesa „Jos masca”⁸⁴ — ce pare a semnifica un conținut cu tentă polițistă. Tot din citadela Bihorului mai înregistrăm și turneul trupei „Astru” (!) care pune în scenă — la 21 aprilie 1934 — piesa de factură biblică intitulată „Fiica lui Iair”⁸⁵.

Teatrul „C. Nottara” din Satu Mare se produce în fața publicului careian cu un număr de 4 piese total diferite ca subiect și posibilă valoare. Eșalonate pe durata anilor 1936—1937, dar la intervale relativ mari de timp, piesele amintite reprezintă — numeric — o evidentă orientare programatică spre repertoriul național al domeniului. Prima dintre piesele românești jucate de acest colectiv la Carei — intitulată „Un erou”⁸⁶ și datorată unui nume prestigios — nu s-a impus în cadrul dramaturgiei autohtone. În schimb, „Omul care a văzut moartea”⁸⁷ — reprezentată la 16 aprilie 1937 cu Nae Stoicescu în rolul titular — poate constitui o posibilă replică de montare și de mentalitate repertorială vis-à-vis de oferta orădeană. Societatea studenților și intelectualilor — un ansamblu diletant din același oraș — pune în scenă, la 7 iunie 1930, piesele anonime „Răzburarea” și „Doi surzi”⁸⁸ — o interesantă mixtură componistică între tragic și comic.

⁸² NEAMUL NOSTRU, I, nr. 19, 5 iulie 1924, p. 2.

⁸³ „...Ar fi de dorit să-i vedem cât mai des și la noi...”, în GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 13, 30 martie 1930, p. 3.

⁸⁴ „Pieza (!) cu mult conținut a fost dată cu arta ce întovărășește de mult numele artiștilor, cari în cadrul acestei trupe — deși cu multe jertfe — știu să mențină teatrul român în orașele dealungul graniței la nivelul ce se cuvine”. *ibidem*, nr. 23, 15 iunie 1930, p. 1.

⁸⁵ HOTARUL, II, nr. 30, 19 aprilie 1934, p. 3.

⁸⁶ Comedie în trei acte de Alexandru Kirițescu jucată la 23 martie 1937, cf. SOLIDARITATEA, II, nr. 69, 21 martie 1937, p. 4. Anterior fusese pusă în scenă comedia lui Maurice Landry „Legea iertării” la 6 decembrie 1936, iar la 7 noiembrie 1937 se desfășoară spectacolul cu „Pleacă berzele”, de Ion Minulescu.

⁸⁷ SOLIDARITATEA, II, nr. 73, 15 aprilie 1937, p. 3.

⁸⁸ GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 23, 15 iunie 1930, p. 1.

Prezența trupelor teatrale maghiare la Carei este relativ puțin comentată, dacă ne gândim la raportul demografic local. Două dintre posibilele explicații ale acestei atitudini se leagă fie de situația culturală concurențială — ce transpare dintr-un text anterior menționat⁸⁹ — existentă în interiorul comunității divizate etnic în oraș, fie se datorează preponderenței absolute a ofertei lirice — reprezentații de operetă — operată de trupele maghiare⁹⁰. Ar fi extrem de util să cunoaștem și poziția presei maghiare din Carei față de propriile produse de profil, respectiv imaginea dialogului cultural cu celelalte etnii și în special cu cea română, pentru a completa corect peisajul intelectual interbelic local. Cum noi nu ne-am propus în prezentul studiu decât delimitarea viziunii „românești” a problematicii — dintr-un motiv obiectiv, anume lipsa cunoștințelor necesare de limbă maghiară — ne vedem limitați la relevarea „imaginii celuilalt” fără a avea posibilitatea înserierii necesarului răspuns cognitiv. Ce putem surprinde, referitor la evoluția trupelor teatrale maghiare, din consultarea presei românești locale? În primul rând faptul că întreprind o mulțime de turnee, motiv pentru care unul dintre componenții de elită ai corpului didactic careian — profesorul Nicolae Trăistaru — va lua atitudine publică în paginile gazetei „GRAIUL NEAMULUI”⁹¹. Intervenția este motivată prin prisma persistenței liniei de „presiune culturală” a Budapestei asupra acestui teritoriu marginal al României pe care continuă să-l mențină arondat și la finele deceniului trei, respectiv de neloialitatea concurenței: în vreme ce elementul românesc dorește să ridice nivelul ofertelor printr-o producție extrem de variată calitativ și cantitativ, produsele maghiare axate obsesiv pe genul operetei se adresează unui gust comun pervertit. În locul producțiilor de ținută — montări de duzină ce se plasează la limita kitchului, limită pe care o depășesc în dese rânduri. Aspectul cantitativ și cel calitativ ce privesc teatrul maghiar operant în Carei interbelic se plasează pe fundalul unei reale toleranțe culturale a statului român ce respectă, cu o rigoare ce i-a atras de multe ori reproșurile propriilor intelectuali, drepturile minorităților în această materie de sorginte spirituală.

*

Deși a funcționat mai mulți ani ca director al Sindicatului ECED din localitate, *Aurel Pop* nu a expus nimic la Carei în perioada interbelică! Cel puțin acest lucru rezultă din consultarea presei românești a perioadei... Singurele informații cu conținut artistic legate de persona-

⁸⁹ „... în orașul nostru fiind mulți streini, în speță Unguri și Evrei cari constituiesc majoritatea stabilă a păturii intelectuale, acest oraș gravitează spre Budapesta ca dealtfel toate cele depe graniță unde majoritatea intelectualilor sunt streini...”, în „*Românii din vestul țării, victimele unei propagande imorale sub formă culturală*” de I. Borcoman, *ibidem*, VI, nr. 12—13, 20 aprilie 1932, p. 2.

⁹⁰ Teatrul maghiar din Satu Mare cu operetele „*Un sărut și nimic altceva*”, „*Timosa*”, „*Iubire de cadet*”, „*Banul nu e totul*”, „*Trandafirul lui Arbrîș*”, „*Demisionatul*” și „*Se acoperă cazarma*”; repertoriul din noiembrie 1936 format din operetele „*Domnișoara*”, „*Târg de fete*”, „*Unchiul Katz*” și „*Ciardașul*”.

⁹¹ Articolul „*Pupăză pe colac*” — apărut în paginile ziarului GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 43, 7 decembrie 1930, p. 3—4 — în care se pronunță contra doleanței trupei de teatru Gaspar ce dorea concesionarea teatrului „*Carmen Sylva*” pentru o perioadă de 30 de zile.

litatea lui Aurel Pop sunt cele referitoare la vernisarea pe care i-a făcut-o băimăreanului *Petru T. Rätz* la 18 decembrie 1928⁹², respectiv terminarea și expedierea tablourilor M.S. Regelui Carol II — portret — alături de compoziția în care îl are alături pe Marele Voievod Mihai, ambele concepute pentru sala festivă a directoratului Ministerului Banatului din Timișoara⁹³. În atari condiții, cei mai însemnați plasticieni locali se dovedesc a fi sculptorul Iuliu Kabelik — autor al iconostasului bisericii greco-catolice din Tășnad⁹⁴ — profesorul pictor Iosif Polyanszky, organizator al expozițiilor de desen ale elevilor din oraș⁹⁵ și Birta Dumitru, sculptor la Școala de Arte și Meserii.

Sectorul expozițional nu este deosebit de abundent. Alături de amintul pictor din Baia Mare — care revine pe simeze în primăvara anului 1931 la hotelul „Regele României”⁹⁶ — mai putem nota doar prezența doamnei *Elisabeta Hubic-Galov*, o diletantă din Valea lui Mihai ce beneficiază de protecția soțului care îndeplinește funcția de judecător în amintita localitate. În cazul acestei plasticiene ne reține atenția nu atât dotația nativă și dobândită a acesteia, cât mai ales textul prezenței promoționale a expoziției reluat identic (!) în două publicații ale vremii⁹⁷. Tot aici se poate include etalarea produselor fabricii de covoare „Orient” din Șimleul Silvaniei la cafeneaua „Regele României”, între 17 și 19 august 1924⁹⁸.

Sectorul teoretic este la fel de arid. Cu ocazia Zilei Eroilor din anul 1930 conferențiază la Carei profesorul bucureștean Enache Ionescu, inspector în Ministerul Instrucțiunii, despre „*Viața și operele pictorului Grigorescu*”⁹⁹. Personalitatea marelui pictor român este omagiată de profesoara Viorica Lerman, în paginile ziarului GRAIUL NEAMULUI, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la trecerea acestuia în neființă¹⁰⁰. Finalmente, o scurtă notiță informativă anunță — la 20 noiembrie 1937 — decesul profesorului ieșean Oreste Tafrali, unul dintre remarcabilii comentatori ai fenomenului artistic românesc văzut din perspectivă istorică¹⁰¹. Ne mai rețin atenția demersurile conducătorilor societății studențești „Sălăgeana” pentru realizarea bustului lui Simeon Bărnuțiu la Șimleul Silvaniei¹⁰² și mediatizarea monumentului dedicat memorandistului Vasile Lucaciu la Satu Mare¹⁰³.

⁹² GRAIUL NEAMULUI, II, nr. 42, 23 decembrie 1928, p. 6.

⁹³ *Ibidem*, V, nr. 6, 22 februarie 1931, p. 1.

⁹⁴ GAZETA DE LUNI, I, nr. 15, 5 iunie 1922, p. 3.

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 17, 19 iunie 1922, p. 3.

⁹⁶ GRAIUL NEAMULUI, V, nr. 11—12, 12 aprilie 1931, p. 2.

⁹⁷ „...este neoimpresionistă și este eleva maieștrilor Ziffer, Bötsök și Thorma dela Baia-Mare precum și diplomată a școlii de pictură...”, cf. SOLIDARITATEA, II, nr. 66, 28 februarie 1937, p. 3 și GRAIUL NEAMULUI, XI, nr. 8, 25 februarie 1937, p. 4.

⁹⁸ GAZETA DE LUNI, I, nr. 25, 16 august 1924, p. 3.

⁹⁹ GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 18, 11 mai 1930, p. 4.

¹⁰⁰ *Ibidem*, VI, nr. 23, 20 noiembrie 1932, p. 2—3.

¹⁰¹ *Ibidem*, XI, nr. 40, 20 noiembrie 1937, p. 2.

¹⁰² *Ibidem*, IV, nr. 5, 2 februarie 1930, p. 3; nr. 11/16 martie 1930, p. 1—2; nr. 15, 13 aprilie 1930, p. 3.

¹⁰³ SOLIDARITATEA, II, nr. 3, 13 decembrie 1936, p. 3.

Capitalul de timp liber era extrem de judicios întrebuințat de populația așezărilor urbane pe durata perioadei interbelice. Caracterul ușor sentențios al acestei afirmații își găsește acoperirea faptică și prin intermediul considerațiilor referitoare la dans și sporturi, la cinematograful, presă și literatură.

Un lucru este extrem de cert pentru perioada avută în discuție: oamenii doreau și știau cum să se distreze. În anii '20—'30 accentul se punea pe desfășurarea de grup, în și pentru membrii societății. „Vinovate“ pentru această stare de lucruri erau — ordinea nu este neapărat cea pe care o propunem noi — sentimentul apartenenței la o comunitate bine delimitată, legăturile puternice ale tradiției rurale (să nu uităm că procesul complex de urbanizare era departe de a fi încheiat) și lipsa unor mijloace extrem de perfecționate și specializate ale complexului mass-media. Cetățenii unui oraș, mai ales dacă era plasat ca și Careiul, aveau nevoie de acest confort spiritual pe care-l putea procura sentimentul apartenenței la o comunitate dată. Legăturile familiale, profesionale și de camaraderie intelectuală erau mult mai operante într-un mediu provincial decât, spre exemplu, într-o metropolă ca Timișoara sau Clujul. Din asemănări și comparații cu membrii altor organizații urbane similare, din „competiții“ pentru sfere de influență regională — cum a fost cazul amintit cu Zălaul interbelic — ca și din viețuirea de ani și ani în același mediu și cu aproximativ aceiași prieteni și vecini s-a născut un puternic sentiment de mândrie locală. Alimentat — pe plan cultural — prin inițiativa numeroaselor societăți locale, acest sentiment s-a consolidat și a evoluat în timp. Cel mai adesea locuitorii micilor așezări urbane au preferat statutului de element pasiv — care privește și aplaudă — pe acela de participant activ la acțiunile culturale — care este privit și privește, care aplaudă și este aplaudat. Aproape în totalitate activitățile desfășurate de societățile culturale sau caritabile includ în program — de obicei ca element preponderent și concludiv — *dansul*. Seratele, ceaiurile, serbările de interior sau cele câmpenești, balurile cuprind obligatoriu și o parte de „mișcare“ generalizată a participanților. Având în vedere timpul de începere al acestor manifestări — cel mai adesea la orele 21 — rezultă că dansul, care-și așteaptă răbdător rândul după punctele artistice obligatorii ale programului de muzică, teatru și recitări, poate începe în jurul miezului nopții. Desfășurarea de toalete, flirturile și potențialele uniuni „dinastice“ ce se pun la cale cu acest prilej, dar mai ales nevoia imperioasă și înclinația naturală a ființei umane de a-și „potrivii“ pașii după muzica audiată vor asigura succesul oricărei petreceri de gen. Pentru a satisface această înclinație spre mondenitate, care rămânea adesea singulară ca opțiune potențială, apar instructorii de dans ce organizează din timp în timp cursuri de inițiere sau de perfecționare în tainele acestei forme de integrare socială. Deoarece petrecerea timpului se făcea colectiv — cel mai adesea dansul ținea până în zorii zilei — iar genurile dansului de societate erau suficient de numeroase, se impunea ca pregătirea tehnică să fie impecabilă — pentru a putea face față onorabil „codului“ de concivilitate. Străbunicii și bunicii unora dintre cei ce vor lectura lucrarea de față, trebuiau să consimtă

la integrarea într-o comunitate care abia descoperise radioul, nu avea măcar idee despre „revoluția“ pe care o va aduce televiziunea și mijloacele de înregistrare și redare electronică a sunetului și imaginii — trebuind să se mulțumească cu prestația clasicelor formații de acompaniament. Minusurile detectabile la capitolul tehnic erau compensate de plusurile marcate la capitolul rulajului social și al unei detașări atitudinale pe care n-o mai putem atinge în ziua de azi.

În Carei activa profesoara de dans Irma Magyari¹⁰⁴ care avea propria ei clasă de elevi ce se manifesta — de regulă — cu ocazia serbărilor școlare. De la Satu Mare se deplasează la Carei, în toamna anului 1936, profesoara de dans Barna care ține un curs de specialitate în localul Reuniunii Flăcăilor Romano-Catolici din oraș¹⁰⁵. Nici ofițerii garnizoanei Carei și ai Regimentului 88 Infanterie nu sunt uitați, pentru că profesorul Zelinger organizează un curs special pentru ei în același local¹⁰⁶. Și pentru că tot ne găsim cantonați în sfera „învățământului“ să amintim și pe maestrul Virgilio Pellegrini — personaj atât de legat de evoluția sportului cu scrima în acest colț al țării. Cursurile sale de inițiere și specializare¹⁰⁷ vor face o excelentă propagandă acestui veritabil „dans“ cu floreta sau spada.

Cluburile sportive asigurau o pregătire centralizată pentru tinerii dornici să atingă marea performanță. Firește, atunci ca și acum, în prim-plan se situa fotbalul — clubul VICTORIA ajungând să câștige Liga de Nord a Diviziei B la finele ediției de campionat 1934/1935, atunci când a învins în meciul decisiv cu scorul de 4 la 2 pe C.M.S.C. Cluj¹⁰⁸. Inițiate și conduse până la un moment dat numai de ofițeri¹⁰⁹, cluburile locale s-au bazat — lucru valabil chiar și azi pentru mediul provincial autohton — pe rezervorul de tineri aflați în concentrare pentru satisfacerea stagiului militar. Alături de existența cluburilor menționate deja în studiul nostru trebuie să atragem atenția asupra funcționării unei secții de lawn-tenis¹¹⁰ și, mai ales, asupra implicării active a acestora în viața culturală a orașului — prin zilele sportive, seratele și serbările organizate.

Orașul Carei era deservit de un cinematograf care asigura necesarul de cultură specială al domeniului. Intitulat succesiv „ASTRA“ și „Carmen Sylva“, stabilimentul — a cărui activitate poate fi urmărită foarte bine pe durata anilor '30 — a rulat preponderent genul de pelicule accesibile unui public larg: filme de aventuri, muzicale și de dragoste. Nume mari ale cinematografiei mondiale interbelice — precum Greta

¹⁰⁴ Spectacolele clasei ei de dans au loc în datele de 10 septembrie 1936, 4 septembrie 1938, 17 și 20 februarie 1940.

¹⁰⁵ SOLIDARITATEA, I, nr. 50, 5 noiembrie 1936, p. 3.

¹⁰⁶ GRAIUL NEAMULUI, IV, nr. 5, 2 februarie 1930, p. 4.

¹⁰⁷ *Ibidem*, I, nr. 8, 12 iunie 1927, p. 3 și IV, nr. 16, 20 aprilie 1930, p. 3. Notăm că înființarea unui club de scrimă s-a produs deja la începutul anului 1922 — „... Pentru recrearea corpului obosit în muncă spirituală, dar și pentru îngrijirea spiritului de prietenie a luat ființă în orașul nostru Clubul de scrimă...“, cf. GAZETA DE LUNI, I, nr. 5, 27 martie 1922, p. 3.

¹⁰⁸ GRAIUL NEAMULUI, IX, nr. 1—2, iunie 1935, p. 6.

¹⁰⁹ Printre aceștia îi putem cita pe lt. Emil Apăteanu, cpt. Romulus Hossu, colonelii Cristea Ivanovici și S. Banciu.

¹¹⁰ GAZETA DE LUNI, I, nr. 26, 21 august 1922, p. 3.

Garbo, Charlie Chaplin, Pola Negri sau Marlene Dietrich¹¹¹ — au putut fi urmărite de publicul spectator pe ecranul sălii din Carei, într-o încercare firească (valabilă din fericire și astăzi) de racordare la standardele valorice culturale ale momentului traversat.

În privința sălilor de spectacole Careiul oferă o imagine relevantă pentru disponibilitățile organizatorice ale perioadei interbelice. Principalele manifestări aveau loc la teatrul „Carmen Sylva”, în localul *Reuniunii Flăcăilor Romano-Catolici* din strada Gen. Moșoiu și în *Casina Română*, Școala Normală de băieți și sala de gimnastică a liceului „Vasile Lucaciu” din strada Pinteazul Viteazul găzduiau manifestările culturale organizate de aceste două unități de învățământ. Saloanele restaurantului *Török*, *Casa Culturală* din strada Avram Iancu și *Asociația Industriașilor și Comercianților* erau profilate pe baluri și serate. Expozițiile plastice și reuniunile intime se produceau, de regulă, în saloanele clubului sportiv *VICTORIA* și în sala mică a cafenelei „Regele României”.

*

Din parcurgerea presei românești interbelice am putut înregistra la Carei apariția a 9 periodice¹¹², cărora le mai putem adăuga un număr cvasilegal de publicații ale minoritarilor. Domeniul tipografic era controlat cu autoritate de firmele „ROTH și KOMAROMY” și „KÖLCSEY”. Apariția publicațiilor românești a fost girată de către aceste două stabilimente cu tradiție¹¹³, singura excepție constituind-o „GAZETA de LUNI” care a fost publicată integral de proprietarul acesteia — Gheorghe Darabanth — în propria sa tipografie intitulată *PATRIA*. Desfacerea produselor beletristice, a jurnalelor și a articolelor de papetărie era tot sub controlul etnicilor maghiari și evrei¹¹⁴. Din inițiativa unui grup de intelectuali grupați în jurul ziarului *NEAMUL NOSTRU*, se pun bazele, în anul 1925, „*Librăriei și Tipografiei Românești*” S.A. Pornind cu un capital social de 500.000 lei, respectiva instituție se dorea încă din momentul lansării cererilor de subscriere „un pas înainte pentru răspândirea

¹¹¹ Greta Garbo în „*Anna Karenina*”; Charlie Chaplin în „*Timpuri Noi*”; Pola Negri în „*Dragă Mașin*”, „*Sapho*” și „*Focuri*”; Marlene Dietrich în „*Pastu-nca*”

¹¹² Ziarele: „GAZETA DE LUNI”, „GRAIUL NEAMULUI”, „HOTARUL”, „SOLIDARITATEA”, „DEMOCRATUL ROMÂN”, „NEAMUL NOSTRU” și „UNI-REA”; revistele: „CULTURA” și „CRAINICUL”.

¹¹³ La tipografia „ROTH și KOMAROMY” au apărut: *DEMOCRATUL ROMÂN* de la nr. 1, 28 mai 1936 la nr. 25—26, 24 decembrie 1936 (complet); *CULTURA* — cele 3 numere ale anului 1933; *HOTARUL* de la nr. 1, 1 septembrie 1933 la nr. 31, 26 aprilie 1934 și apoi de la nr. 47, 1 septembrie 1934 la nr. 59—60, 22 decembrie 1934; *SOLIDARITATEA* de la nr. 159, 11 iulie 1939 la nr. 196, 30 august 1940 (când i se încheie apariția); *GRAIUL NEAMULUI* de la nr. 1, 24 aprilie 1927 la nr. 1, 29 ianuarie 1939 (complet). La tipografia „KÖLCSEY” au fost publicate: *HOTARUL* de la nr. 32, 3 martie 1934 la nr. 45—46, 23 august 1934; *NEAMUL NOSTRU* de la nr. 1, 1 martie 1924 la nr. 44, 24 decembrie 1924 (complet); *SOLIDARITATEA* de la nr. 1, 1 decembrie 1935 la nr. 158, 22 iunie 1939. În fine, Gheorghe Darabanth își publică integral ziarul *GAZETA DE LUNI* — de la nr. 1, 27 februarie 1922 la nr. 31, 25 septembrie 1922 — în propria tipografie, intitulată „*PATRIA*”.

¹¹⁴ În presa timpului sunt nominalizate librăriile „ROTH și KOMAROMY”, „BALOG”, „MINERVA” (Markovics) și *LIBRĂRIA ROMÂNEASCĂ*.

culturei române pe aceste plaiuri¹¹⁵. Beneficiind de o conducere competentă — asigurată pe durata deceniului patru (pentru care deținem infirmații concrete) de învățătorul Vasile Șuta și de preotul Ignatie Borza — stabilimentul și-a îndeplinit cu prisosință programul de muncă pe care și l-a propus cu ocazia întemeierii.

Pe lângă prezentările individuale de apariții beletristice¹¹⁶ ce se bucură de prezența atributelor specifice oricărei întreprinderi propagandistice ce se respectă, trebuie să menționăm dese referiri la broșurile apărute sub auspiciile societății ASTRA¹¹⁷. Sectorul lecturii organizate era reprezentat de biblioteca „Gheorghe Pteancu” și de cea a centrului de salarizare a învățătorilor din plasa Carei.

Paginile presei românești locale conțin numeroase referiri la ultimele apariții literare ale epocii, unele dintre aceste însemnări ridicându-se până la nivelul unor autentice cronici de specialitate. În acest domeniu excelează, prin prestație și insistența demersului, soții Fărcașiu — cărora le pot fi alăturați P. C. Buzescu și Al. Ionel¹¹⁸. Pentru a nu depăși spațiul afectat informației literare fără a menționa această inițiativă singulară, trebuie să subliniem voința de cultură a scriitorilor secui care-și organizează o serată proprie, sub președinția septuagenarului Benedek, în data de 14 mai 1928¹¹⁹.

Pe lângă comentariile sau chiar textul integral al unora dintre cele mai reușite conferințe desfășurate la Carei, jurnalele epocii oferă spațiu amplu de manifestare intelectualilor locali. Din rândul corpului profesoral se recrutează o pleiadă de mînuitori ai condeielor care-și fac ucenicia din mers. Prevalează — ca formulă de punere în pagină — articolele de popularizare și cele comemorative. Soții Fărcașiu și învățătorul Gheorghe Iancu¹²⁰ se lasă „seduși” cel mai adesea de evidentele avantaje

¹¹⁵ NEAMUL NOSTRU, I, nr. 33, 11 octombrie 1924, p. 1.

¹¹⁶ Lucrarea profesorului craiovean Th. Martinescu Assău „Unde merge România” în SOLIDARITATEA, I, nr. 8, 19 ianuarie 1936, p. 3; lucrarea „Solidarismul” de Ion C. Sbăru, *ibidem*, nr. 44, 24 septembrie 1936, p. 3.

¹¹⁷ Revenirile sunt deosebit de insistente în paginile ziarului GRAIUL NEAMULUI, II, nr. 32, 7 octombrie 1928, p. 3; nr. 36, 4 noiembrie 1928, p. 4; nr. 42, 23 decembrie 1928, p. 7; III, nr. 3, 20 ianuarie 1929, p. 4 și nr. 10, 10 martie 1929, p. 3.

¹¹⁸ Alexandru Fărcașiu scrie despre: „Recepția lui Lucian Blaga la Academia Română”, „Cezar Petrescu — 1907”, „I. Luca Caragiale 1853 (!)—1912”; Viorica Fărcașiu recenzii la lucrările: „Școala românească. Structura și politica ei” de conf. univ. Iosif I. Gabrea, „Conducătorii Europei” de Emil Ludwig și „Sectarii” de Ion Agârbiceanu; P. C. Buzescu despre „Romanul social în literatura românească” și recenzia la „Monografia comunei Bălănești—Olt” de învățătorul Pavel Vilănescu; Al. Ionel recenzii la lucrările: „O pagină din evoluția culturală la granița de NV a țării” de D. Mărgineanu și „Apostol” de Cezar Petrescu.

¹¹⁹ GRĂIUL NEAMULUI, II, nr. 21, 20 mai 1928, p. 4.

¹²⁰ Alexandru Fărcașiu scrie articole comemorative despre: „Ion Creangă”, „Bogdan Petriceicu Hașdeu”, „Petre Ispirescu”, „George Barițiu”, „Ioan Buteanu”, „Al. Ioan Cuza”, „Regina Maria”, „Aurel Vlaicu” și „Simion Bărnuțiu”; Viorica Fărcașiu despre „Profesorul Rădulescu-Motru”, și „Filmele culturale” (o analiză ce pleacă de la vizionarea peliculei „Pasteur” în care rolul savantului francez este jucat de actorul Paul Muni); Gheorghe Iancu cu articolele comemorative: „Aniversarea a 50 ani dela alipirea Dobrogei la patria mamă”, „Domnitorul Cuza și ideea Unirii”, „George Washington”, respectiv își publică textul conferinței „Atitudinea Românilor din Regat față de Ardeleni” — ținută în data de 9 martie 1930 în cadrul ciclului organizat de Reuniunea Românilor Uniți din Carei.

ale acestui mod de comunicare, direct și nesofisticat, cu cititorii.

Studiul nostru a pornit de la intenția mărturisită de a „radiografia” evoluția și intensitatea demersului cultural românesc interbelic de la Carei. Recunoscând dificultatea întreprinderii pe care am angajat-o, dar stimulați de conștiința necesității acesteia, am încercat să smulgem din uitare trecutul pentru a oferi posibile sugestii prezentului pe care-l trăim și a-l ajuta să-și configureze dezvoltarea de perspectivă. Așa cum am afirmat în interiorul lucrării — suntem pe deplin de acord asupra necesității unui studiu similar care să surprindă constantele producției minoritare în Careiul interbelic pentru a putea completa imaginea epocii, care altfel riscă să rămână fragmentară. Altcineva și într-un alt timp va trebui să angajeze această cercetare. Cu cât mai repede, cu atât mai bine... Datoria de onoare a meseriei noastre ne cere să fim obiectivi și cutezători, să nu pornim de la partipriuri și mai ales să ne le menținem pe măsura avansului investigației noastre. Istoria unui popor — în speță a celui român — nu se poate scrie fără un efort colectiv în care să se regăsească angajate și tratate toate elementele etnice ce-i compun structura demografică și toate posibilele subiecte, indiferent cât de mare ar fi dispuat pe marginea lor. Eliberându-ne de prejudecățile moștenite, ca și de cele dobândite, credem că putem scrie cu onestitate despre o mică comunitate, un oraș, o provincie sau o țară.

Nu stă în intenția noastră să dăm lecții, nici să ținem discursuri. Dacă fiecare și-ar face datoria pe care și-a asumat-o, liber consimțit, atunci când a intrat în frontul istoriografic național — vom putea culege nu peste mult timp roadele investiției de inteligență și de muncă pe care am făcut-o. Nu trebuie să învățăm numai de la alții, ci trebuie să ne fim proprii noștri dascăli și cenzori.

Analiza activității culturale depuse în Careiul independent ne-a convins, personal, că ne găsim pe drumul bun în ceea ce privește orizontul cercetărilor noastre. Racordarea la standardele europene a fost o motivație benefică pentru lumea interbelică. De ce n-ar fi o realitate azi?

CORNEL CRĂCIUN

ANEXE!

I. GENERALITĂȚI

Politica și cultura, HAIDAE(!)

„... Într-un oraș maghiarizat de 17.000 locuitori să faci propagandă și să însuflețești cultura națională însemnă muncă de ani de zile și sacrificarea forțelor morale a unui număr însemnat de oameni pătrunși de simțământul datoriei naționale.

Acești oameni există, lucrează zi și noapte din răsuputeri pentru nobilul scop, de a cultiva simțământul național între locuitorii orașului, unde abia 10% din populație vorbește limba românească și unde misiunea aceasta sfântă mai însemnă

și o muncă de titani pe care numai răbdarea și timpul o vor ajuta la rezolvare, precum și colaborarea tuturor românilor de bine.“

În GAZETA DE LUNI, I, nr. 4/20 martie 1922, p. 2.

Separatism dăunătoare, G. Sârbu

Ceea ce isbește pe un străin de curând debarcat pe plaiurile Sălăjene, este mulțimea asociațiilor cu scopuri culturale și artistice. În Carei avem serbări peste serbări, serate dansante, ciaiuri (sic) dansante, aranjate de aceste asociații și reuniuni... multe din aceste serbări culturale sunt în majoritatea lor numai reclama... (n.a. în localitate existau 3 coruri: unit, ortodox și al ATIR) ... numărul membrilor fiecărui cor este insuficient. În ce privește apoi calitatea, existența elementelor distinse ca voce, e și ea cât se poate de îndoielnică. Aceste două date sunt suficiente pentru a prognostica celor 3 coruri o viață scurtă.“

În HOTARUL, II, nr. 22/1 februarie 1934, p. 1.

Radiofonia și cultura maselor populare, N. D. Corăciu

„...poporul nostru, din cauza timpurilor grele ce a îndurat, a rămas ceva înapoi față de altele din apus, deși suntem în fruntea celor din răsărit, cu cultura și civilizația... la București, se instalează cel mai puternic post de emisie din Europa... locul cel mai potrivit de instalare (n.a. aparat de radio) ar fi școala. Ce adevărat focar cultural ar fi atunci școala? Cu câtă plăcere n-ar veni oamenii la șezători ascultând și la radio. Desigur că cu timpul locul lor ar fi casele culturale. Dar neexistând azi decât alocuri, le putem așeza la școală.“

În GRAIUL NEAMULUI, III, nr. 30/29 septembrie 1929, p. 1.

II. MUZICĂ

„Tânase a fost și a plecat lăsând cele mai bune impresii. Într-o sală arhitecturală ne-a distras câteva ceasuri trupa d-sale cu dansuri istețe, cu costume de o artă și frumuseță rară, cu observațiuni unele pline de spirit și glumele, în cari dl. Tânase e meșter adevărat. Scena și decorurile au fost în consonanță cu ceea ce s-a predat. N-avem nimic de excepționat. Atâta doar că s-a terminat prea curând. De ar fi ținut până-n zorii zilei, — poate — tot era puțin. Nu se poate plânge nici dl. Tânase. Publicul din Carei și jur a știut să răspundă invitației d-sale. Opinia, nu prea bună, ce o avea despre noi și-a schimbat-o, văzând că nici n-a putut satisface dorinții tuturor. Lume multă a rămas fără bilet. Aceștia cu altă ocaziune, se va îngriji mai de vreme să aibă parte din distracțiile, ce numai Tânase știe să ni le dea. Credem, să ne vedem nu peste mult!“

În GRAIUL NEAMULUI, II, nr. 8/19 februarie 1928, p. 3.

In atenția soc. corale românești și a diriginților lor, Ioan Pop — dirigințele corului român din Seini jud. Satu-Mare.

(N.A. APEL — cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la crearea corului românesc pe 4 voci din Seini)... „cel mai vechi dintre toate societățile corale din Ardeal și poate din întreaga țară, bine înțeles dintre corurile românești... (n.a. Serbare în 12 noiembrie 1933). Odată cu această ocaziune, ar fi de dorit, ca să se înființeze și organizeze și Asociația Generală a Corurilor Românești din România, pe care noi Românii nu o avem, pe când în țările din apus există ba și ungerii minoritari din țară dela noi încă au numita „Országos Magyar Dalosszövetség“, având ca președinte pe deputatul Incedy Doksman Edmund un mare muzicant... Noi credem, că printr-o astfel de asociație, am aduce un mare folos Țării și Neamului din mai multe puncte de vedere și în primul loc din punct de vedere religios, apoi material, moral și național, căci ar lua un avânt mai mare și la sate muzica și organizarea corurilor care azi lasă mult de dorit în unele părți ale Țării...“.

În HOTARUL, I, nr. 10/2 noiembrie 1933, p. 1.

III. TEATRU

Sărutul Morții, L. Gh(ergariu)

„Din reprezentațiile câte s-au dat în acest sezon pe scena teatrului „Carmen Sylva” din Careii-Mari, cea mai vrednică de considerațiile noastre ... Ne așteptăm la o reprezentație bună dela artiștii tineri ai teatrului din Cluj și ei au satisfăcut cu vârf așteptările noastre. Suntem mândri că avem pe scena celui mai de frunte teatru din Ardeal artiști cu bune calități și bine pregătiți și dorim să-i mai vedem pe scena teatrului din orașul nostru...”

În NEAMUL NOSTRU, I, nr. 19/5 iulie 1924, p. 2.

Copilul minuneii (n.a. recenzie spectacol 27 iulie 1924 trupa V. Bulandra)

„...Piesa a fost o comedie bună și a fost aleasă pentru gustul marelui public... Publicul, ca de obicei, a lipsit de la această reprezentație. Sala a fost aproape goală, deși o trupă cum a fost și aceasta ar fi meritat mai mult interes. Vina însă pentru această absență nu o are numai publicul. Sunt vinovați și aceia, cari nu s-au îngrijit să ia cunoștință publicului din vreme despre reprezentație. Afișele au fost puse abia în ziua reprezentației pela amiază. Nădăjduim că în viitor nu se vor mai da astfel de cazuri.”

În NEAMUL NOSTRU, I, nr. 23/2 august 1924, p. 2.

O nepotrivire, G. Sârbu (n.a. poziția față de intenția ATIR loco de a juca piesa „O noapte furtunoasă”, la proxima serbare).

„...În primul rând, personagiile comediei aparțin unei epoci ce de mult a trecut în domeniul istoriei, deci e lipsită de actualitate... În al doilea rând... personagiile comediei amintite au o specificitate psihologică și etică completamente inaccesibilă publicului careian, cu foarte puține excepții... în neputința de realizare tehnică și rolare adecvată și naturală văd un alt motiv de nepotrivire a alegerii, de aceea ași fi de părere ca, reprezentarea lui Caragiale să fie lăsată actorilor de meserie, iar diletanții să fie mai puțin pretențioși și în același timp mai grijulii.”

În HOTARUL, II, nr. 21/25 ianuarie 1934, p. 1.

Reprezentația Teatrului din București

„...Suntem convinși că publicul românesc va susținea această mișcare culturală, atât de necesară aici unde respirăm un aer strivit de indiferentismul național. Această reprezentație teatrală (n.a. „Fete în uniforme”) este un popas de destindere a încordatei hrană (sic) după existență... Este absurd a concepe că publicul românesc ar rămânea impermeabil față de o importanță și utilă mișcare culturală cum este această reprezentație pe care ne-o dă „Compania Teatrală” din București.

Va fi o reprezentație în care verbul românesc se deapănă sonor, în sală, ducând dela scenă la public, într-o limbă literară, imagini, tablouri, însoțite cu adevăruri superbe... Ne place a crede că „Fete în uniforme”, excelenta piesă în 12 tablouri, în frunte cu vestita artistă MARIA ANTONOVA, care se va juca Sâmbătă seara 1 Februarie va fi admirată și aplaudată de o sală ticsită.”

În SOLIDARITATEA I, nr. 9/26 ianuarie 1936, p. 4.

Teatrul Nottara la Carei

(n.a. spectacol 6 decembrie 1936 trupa Satu-Mare cu piesa „Legea iertării” de Landry) ... „Deși artiștii au fost la înălțimea misiunii lor atât prin interpretare cât și prin alegerea piesei... sala a fost aproape goală. Ne-ar plăcea să atribuim

această abținere a publicului faptului că nu de mult buna sa credință și dorință de a asista la un spectacol bun i-au fost înșelate de VULGARUL și GROTESCUL reprezentanței lui Pizone care în setea de câștig nu urmărește cătuși de puțin să satisfacă gustul de FRUMOS, și nu înțelege că TEATRUL este în primul rând o instituție de cultură...”

În GRAIUL NEAMULUI, X, nr. 2/10 decembrie 1936, p. 6.

IV. D A N S

O manifestare artistică

... (10 septembrie orele 9 seara teatrul local, n.a.) examenul de dans al profesoarei de dans D-șoara Irma Magyari, binecunoscută în cercurile locale și ale jurului... Tot programul a fost foarte bine executat de către micii dansatori, instruiți de către măiastra profesoară de dans d-ra Irma Magyari, o educatoare admirabilă a mișcărilor și o iscusită măiastră a dansului de orice categorie... Merită toată atențiunea cursurile sale de dans și tot sprijinul aceluia carei vor să-și însușească arta dansului fără de care nici un tânăr, nici o fată, bărbat sau femeie, nu mult valorează în petrecerile dansante.”

În SOLIDARITATEA, I, nr. 43/17 septembrie 1936, p. 3.

V. A R T A P L A S T I C Ă

„ATENȚIUNE Mare expoziție de pictură în sala cea mică dela Hotelul „Regele României”. Pictorul artist dela Baia-Mare *Di. Rătz Petru* și-a expus câteva tablouri: peisaje, natură moartă, portrete, etc... E binecunoscut din anul trecut când ne-a mai onorat cu o expoziție. Ni se îmbie cea mai bună ocazie de a ne delecta cu adevărat în frumusețile naturii, aruncate pe pânză, și-n arta penelului, pe care *di. Rătz* știe să-l mănuiască fără să aibă nevoie de reclamă. Pofțiți și Vă convingeți personal.”

În GRAIUL NEAMULUI, V, nr. 11—12/12 aprilie 1931, p. 2.

VI. I N V I T A Ț I E L A L E C T U R Ă

„*Vestitul profesor Th. Martinescu Assău* din Craiova autorul a o mulțime de lucrări de conținut naționalist al spiritului vremii, are sub tipar o nouă lucrare intitulată: *Unde merge România*, în care tema principală este tendința de convergere a forțelor naționale către un scop: Solidaritatea și unitatea celulelor sociale. În cele 300 pagini se găsește descrisă toată durerea și năzuința unui neam, ce balansează încă nesigur în imperativele vremii. E o lucrare ce merită toată atențiunea și sprijinul românilor. O recomandăm călduros publicului românesc din timp!”

În SOLIDARITATEA, I, nr. 8/19 ianuarie 1936, p. 3.

„Recomandăm călduros lucrarea „SOLIDARISMUL” a distinsului nostru colaborator Ion C. Sârbu — o forță de muncă a românismului — care în cele 230 de pagini descrie caosul social politic în care ne svârcolim în căutarea unei orientări salvatoare. Arată lupta interesată a partidelor politice după acaparea puterii, cum și noul orizont social-politic al Solidarismului — curent și crez social-politic nou în Comandamentele imperioase ale vremii naționalismului epocii. Lucrarea merită atențiunea românilor, solidarizarea cărora se impune în jurul Ideii noului a viitorului, care în situația de azi nu poate fi decât „Solidarismul” tuturor forțelor vii, cinstite și necorupte încă. — Se găsește de vânzare la librăria. PREȚUL 100 LEI.”

În SOLIDARITATEA, I, nr. 44/24 septembrie 1936, p. 3.

PERSONALITĂȚI SOCIO-CULTURALE ÎN CAREI

- AGĂRBICEANU, Elena** — președinta Reuniunii Femeilor Române decembrie 1939
- ALUNARU, Dumitru** — directorul Școlii de ucenici industriali din 1933
— membru în comisia interimară a orașului noiembrie 1933
— președintele Societății meseriașilor și comercianților români din oraș din noiembrie 1938
— consilier în administrația Librăriei și Tipografiei Românești din oraș începând cu anul 1936
— membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933.
- APATEANU, Emil** — lt., creator al clubului sportiv VENUS CM: 9 martie 1924
— președintele clubului sportiv VICTORIA din martie 1929
- BANCIU, S.** — colonel, comandantul Regimentului 88 Infanterie loco
— președintele clubului sportiv VENUS C.M., din 9 martie 1924
- BORCOMAN, Ion**
BOȘCA, Teodor — ziaristică în GRADUL NEAMULUI
— secretar al Casinei Române loco din august 1922
— profesor și dirijor al corului școlii secundare de fete din aprilie 1924
— dirijor al corului ucenicilor industriali din iulie 1924
— dirijor al corului corpului didactic din iulie 1924
— dirijor al corului bisericii greco-catolice din iunie 1927
— consiliu de administrație al Librăriei și Tipografiei Românești din oraș începând cu anul 1930
— membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- BORZA, Ignație** — preot, președinte al Librăriei și Tipografiei Românești din oraș începând cu martie 1936
— membru al comisiei interimare a orașului din ianuarie 1938
— organizator și președinte al Ligii Culturale locale din februarie 1932
— membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- BRICHTA, Maximilian** — președintele Asociației Comercianților loco 1911—1926
— președinte perpetuu al Asociației Comercianților loco din anul 1926
- BUZESCU, P. C.** — ziaristică în SOLIDARITATEA
- CANTUNIARI, M.** — prefectul județului Sălaj în 1924
— președinte de onoare al clubului sportiv VENUS C.M. din 9 martie 1924
- CÂMPIANU, Valer** — dr., fruntaș P.N.Ț., în organizația județeană, avocat
— redactor responsabil al organului P.N.Ț., local DEMOCRATUL ROMÂN 28 mai 1936 — 24 decembrie 1936
— președintele Cooperativei Legionare „Sălăjana” loco 1936

- primar oraș iunie 1930; iunie 1932; septembrie 1933
  - membru în consiliul de conducere al societății „Friedec S.A.” loco aprilie 1937
  - membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- CHERI, Ioan**
- director al liceului „Vasile Lucaciu” loco noiembrie 1924
- D-ra CHIRVAI**
- președinta Societății Fetelor Române loco din noiembrie 1933
- CLEJA, Ion**
- învățător, director al Școlii primare de stat nr. 1 loco 1936
  - director general al Librăriei și Tipografiei Românești din 1930
  - președintele Cooperativei școlare „Prevederea” de la Școala primară de stat nr. 1 loco din octombrie 1936
  - redactor responsabil la ziarul SOLIDARITATEA 1 decembrie 1935 — 30 august 1940
  - director al ziarului SOLIDARITATEA ianuarie 1939—30 august 1940
- CLOAJE, Ioan**
- colonel, comandantul Regimentului 88 Infanterie loco din 20 octombrie 1931
  - membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- CONDOR, Vasile**
- avocat, viceprimar în ianuarie 1938
- CORĂCIU, N., D.**
- ziaristică în GRAIUL NEAMULUI
- COZA, Aurel**
- profesor, director al liceului „Vasile Lucaciu”, loco 1929—1938
  - președintele Despărțământului ASTRA loco din 1934
  - consilier la Librăria și Tipografia Românească din martie 1936
  - președintele Casinei Române loco de la inaugurarea 6 octombrie 1928
  - conferențiar în cadrul acțiunilor culturale ale ATIR loco din 1933
  - tribun al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
  - inspector școlar în ianuarie 1939
- COZA, Augusta**
- președinta Reuniunii Femeilor Române loco din iunie 1931
- CRÎȘAN, Gavril**
- președintele clubului sportiv VICTORIA iunie 1935
- DARABANTH, Gheorghe**
- proprietarul și redactorul responsabil al GAZETEI de LUNI între 27 februarie 1922 — 25 septembrie 1922
- DARABANTH, Nicolae**
- dr., avocat, deputat alegeri decembrie 1933
  - președintele consiliului administrativ al firmei „Moara Composesoratului S.A.” loco din 23 august 1924
  - viceprimar mai 1927
  - primar loco iunie 1931—august 1931; noiembrie 1933—aprilie 1936
  - proprietar și realizator al „Casei săracilor” aprilie 1936
  - membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933

- DAVID, Mihai P.** — ziaristică în **SOLIDARITATEA**
- DRAGOȘ, Ștefan** — președintele Corporației meseriașilor loco
- DRAGOȘ, Teofil** — vicepreședintele Camerei de muncă loco din 1933
- dr., prefect județ Sălaj 1922
- președinte de onoare al clubului sportiv **VICTORIA** mai 1922
- președintele Clubului meseriașilor loco din februarie 1932
- FĂRCAȘIU, Alexandru** — membru al comisiei interimare oraș februarie 1932
- președinte **ATIR** loco din ianuarie 1934
- președinte filiala loco profesori secundari din martie 1936
- FĂRCAȘIU, Viorica** — profesor, ziaristică în **GRAIUL NEAMULUI**
- profesoară liceu „Vasile Lucaciu” loco
- FRANCISC, Marian** — ziaristică în **GRAIUL NEAMULUI**
- președintele Asociației industriașilor loco până la decesul din august 1922
- GAȘPAR, Nița** — profesoară de muzică și de pian
- acompaniament la spectacolele locale
- GHERMAN, Ioan** — dr., pretor al plasei Carei 1938
- autorul monografiei „Plasa Carei” apărută ca nr. 1 în biblioteca „Viața administrativă” a Centrului de pregătire tehnică profesional-administrativă București, vara anului 1938
- HACKER, Iosif** — sublt., dirijor al fanfarei Reg. 88 Infanterie loco iunie 1928
- HEVELE, Mihai** — președintele organizației muncitorilor industriași constructori loco din 15 decembrie 1935
- HOSSU, Romulus** — cpt., președintele clubului sportiv **VICTORIA** din septembrie 1931
- inițiator al societății „Șoimii Carpaților” filiala locală în 13 aprilie 1933
- IANCU, Gheorghe** — învățător, ziaristică în **GRAIUL NEAMULUI**
- IONEL, Alexandru** — profesor la Școala normală loco
- președintele „*Ligii Antirevizioniste*” secția loco din decembrie 1935
- ziaristică în **GRAIUL NEAMULUI**
- IVANOVICI, Cristea** — colonel, președinte de onoare al clubului sportiv **VICTORIA** în mai 1922
- LERMAN, Viorica** — ziaristică în **GRAIUL NEAMULUI**
- LOBONȚIU, Emil** — profesor la liceul „Vasile Lucaciu” loco
- președintele organizației județene **PNL** în 1933
- subsecretar de stat în 1933
- conferențiar al **ATIR** loco 1933
- D-ra MAGYARI, Irma** — profesoară de dans loco (vezi spectacole clasă în septembrie 1936; septembrie 1938 și februarie 1940)
- MAIOR, Augustin** — învățător Școala primară de stat loco
- inițiator curs de 5 luni cu 20 de învățători străini pentru însușirea limbii române (noiembrie 1921—martie 1922)
- MARCHIȘ, Adrian** — medic, directorul Spitalului de stat loco decembrie 1928
- redactor al ziarului **NEAMUL NOSTRU**
- membru în consiliul de administrație al firmei „*Moara Composesorat S.A.*”, loco din 23 august 1924
- MARIEȘ, Al., G.** — secretar de redacție la ziarul **DEMOCRATUL ROMÂN** 28 mai 1936—24 decembrie 1936
- învățător, ziaristică în **DEMOCRATUL ROMÂN**
- MOLDOVAN, Petre** — director și arendaș cinema loco decembrie 1934

- NADOLU, Toma — colonel, comandant al Garnizoanei loco februarie 1938
- NANU, Cornelia — primar loco aprilie 1938
— profesoară, directoarea Școlii secundare de fete loco decembrie 1927
— președinta societății „Crucea Roșie a Tinerimii“ loco din decembrie 1927
- NEGREANU, Iosif — președintele Asociației Comercianților loco ianuarie 1937
— consilier administrație Librăria și Tipografia Românească loco din 1930
— consilier al orașului august 1931
- OSSIAN, Augustin — profesor liceul „Vasile Lucaciu“ loco
— ziaristică GRAIUL NEAMULUI
— membru în consiliul orașului august 1931 și noiembrie 1933
- PELLEGRINI, Virgilio — profesor de scrimă loco (vezi iunie 1927 și aprilie 1930)
- PETCU, Oprea — sublt., dirijor fanfara Reg. 88 Infanterie loco mai 1930
- POLYANSZKY, Iosif — profesor de desen la liceul romano-catolic piarist loco
— pictor, organizator de expoziții ale elevilor (vezi expoziția din iunie 1922)
- POP, Aurel — pictor loco (plecat în primăvara anului 1932 la Satu-Mare)
— directorul Sindicatului „Eced“, loco februarie 1931 — sfârșitul lunii martie 1932
— membru consiliu de conducere al Cooperativei de producție și valorificare „CERES“ loco până la sfârșitul lunii martie 1932
- POP, Coriolan — profesor, președinte al Reuniunii mariane „Bunavestire“ a elevilor uniți de la liceul „Vasile Luca-ciu“ loco din martie 1938
- POP, Cornel — avocat dr., jurist consult loco iunie 1924
— vicepreședinte al Casinei Române loco august 1922
— vicepreședinte al Băncii Populare „Granița de Nord“ loco noiembrie 1924
— decorat cu Medalia comemorativă ARPA și Diploma de onoare „pentru ajutor moral și material dat aviației românești“, octombrie 1933
— membru în consiliul de conducere al societății comerciale „Friedec“ S.A., loco din aprilie 1937
— președinte al Casinei Române loco decembrie 1924
— consilier al Librăriei și Tipografiei Românești loco martie 1936
— președinte al Băncii Populare „Granița de Nord“ loco din august 1930
— directorul Școlii normale loco din noiembrie 1930
— membru consiliu de conducere al Cooperativei de producție și valorificare „CERES“ loco din aprilie 1932
— primar loco ianuarie 1940
— fost deputat, membru de onoare al societății „Șoimii Carpaților“ loco de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- POP, Ioan — primar loco octombrie 1924
- POP, Iuliu — avocat, primar loco ianuarie 1938
- PRUNAR, Mihai — director general Librăriei și Tipografia Românească loco din 1936

- PTEANCU, Gheorghe — învățător Școala primară de stat loco
— director cerc cultural corp didactic Școala primară de stat loco din iulie 1924 până în decembrie 1930
— creator biblioteca locală 18 decembrie 1927
- RUSU, Grigore — învățător, director al cercului cultural al învățătorilor loco „Al. Vlahuță” din februarie 1934
— consilier Librăria și Tipografia Românească loco din martie 1936
— director cerc cultural corp didactic Școala primară de stat loco din decembrie 1930
— ziaristică în GRAIUL NEAMULUI
- PUSCHER, Carol — președintele Asociației Comercianților loco din 1926
- SABO, Alexandru — președintele subsecția de învățământ loco din martie 1936
- SĂRBU, Gheorghe — ziaristică în HOTARUL
- SEUCAN, Alexandru — inginer, președintele ATIR loco din septembrie 1932
- SILIMON, Francisc — zidar, președintele Camerei de muncă loco creată în 16 decembrie 1933
- SIMEA, Dimitrie — profesor de muzică la liceul „Vasile Lucaciu” loco
— dirijor cor ATIR loco de la crearea sa în mai 1933
— președinte comisie artistică ATIR loco din ianuarie 1934
— dirijor cor ASTRA loco de la crearea sa în martie 1934
— dirijor cor și orchestra liceu „Vasile Lucaciu” loco din aprilie 1924
— dirijor cor bisericesc funcționari CFR loco iunie 1940
- SORAN, Ioan — preot, ziaristică în NEAMUL NOSTRU
- ȘUTA, Vasile — președinte Librărie și Tipografie Românească loco din 1930
— conferențiar loco
- TAMAȘ, A., F. — primmedic loco octombrie 1924 și după noiembrie 1927
— „sufletul” societății de CRUCE ROȘIE loco octombrie 1924
- TEODORESCU, Ovidiu — președinte comisia artistică a Societății studenților loco creată în 3 aprilie 1932
— solist quartet muzical ATIR loco
- TERȚAN, Nicolae — avocat stagiar, inițiator al ATIR loco septembrie 1932
— președinte ATIR loco din 28 februarie 1933 până în octombrie 1933
— plecat în Valea lui Mihai din octombrie 1933 unde devine sufletul mișcării culturale locale și primar al orașelului
— inițiator și director administrativ al societății „Șoimii Carpaților” fillala loco de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- TOTH, Iosif — proprietarul tipografiei „Roth și Toth” loco până la decesul din august 1922
— editor al gazetei „Szatmarmegyei Közlöny” loco
- TRAISTARU, Nicolae — director al ziarului HOTARUL 1 septembrie 1933—22 decembrie 1934
— ziaristică în HOTARUL
— inițiator ATIR loco septembrie 1932
— ziaristică GRAIUL NEAMULUI
— director cultural al societății „Șoimii Carpaților”

- filiala loco de la întemeierea acesteia: 13 aprilie 1933
- ȚEPUȘ, Nicolae — sublt., dirijor fanfara Reg. 88 Infanterie loco noiembrie 1933
- dirijor al corului TT Redus loco aprilie 1934
- dr. VALEANU, G., P. — avocat, deputat loco PNT decembrie 1928; senator;
- redactor și editor DEMOCRATUL ROMÂN 28 martie 1936—24 decembrie 1936
- membru consiliu de conducere al societății „Friedec S.A.” loco din aprilie 1937
- comandantul cohorței Legiunea Garda „Iuliu Maniu” loco din 7 iulie 1934
- ziaristică în GRAIUL NEAMULUI
- redactor GRAIUL NEAMULUI
- decorat cu ordinul „Ferdinand I” cu spade în decembrie 1931
- VALEANU, Iuliăna — președinta Reuniunii „Sf Maria”, loco (caritate gr. cat) noiembrie 1933
- VALEANU, Nicolae — președintele comisiei provizorii la crearea Societății Studenților loco 3 aprilie 1932
- VIDA, L. — redactor responsabil NEAMUL NOSTRU 1 martie 1924—24 decembrie 1924
- VILHELM, Gieb — maestru fanfară Reg. 88 Infanterie loco noiembrie 1924
- VITEK, Carol — profesor de muzică loco
- dirijor Reuniune cor fete catolice și orchestra loco 1922 și în continuare
- WINTERHOFEN, F. — dr., președintele Cămin organizație germano-șvăbească loco (local inaugurat la 15 noiembrie 1931)

LISTA CONFERINȚELOR ȚINUTE LA CAREI ÎNTRE 10 MAI 1922 ȘI 30
IANUARIE 1939

- 10 Mai 1922 — „Unirea din 1859 și Războiul din 1877—78”, prof. Al. FECHETE la Școala civilă de stat.
- Debut Iunie 1922 — „Despre învățătorime”, inv. director Gheorghe MARCUȘ (Sânmiclăuș) la Adunarea generală a Asociației Învățătorilor subsecția plasei Careii Mari.
- 12 Iulie 1922 — „Rolul social al învățătorului după război”, inv. Vasile ȘUTA (Moftinul Mic) la Adunarea generală a Asociației Învățătorilor din județul Sătmar.
- 25 Mai 1924 — „Societatea de azi”, dr. Emil COCONEȚI, la Adunarea generală a Reuniunii „Sf. Pavel” loco.
- 12 Iulie 1924 — „Construcția localurilor de școli”, subvizor școlar Augustin CRESPAI la Adunarea corpului didactic școli primare loco.
- 1 Decembrie 1924 — „Carmen Sylva”, prof. Vasile ȘUTA.
- 20 Mai 1928 — „Am contribuit și noi cu ceva la întărirea culturii maghiare”, prof. univ. Șt. BEZDECHI (Cluj) la serata ortodoxă loco.
- 29 Ianuarie 1930 — „In amintirea Părintelui Lucaciu”, prof. director Aurel COZA la Liceul „Vasile Lucaciu” loco.
- 16 Februarie 1930 — Relele de azi — urmări ale războiului mondial”, inv. Ioan CLEJA la Reuniunea Românilor Uniți (RRU).
- 9 Martie 1930 — „Atitudinea sufletească a Românilor din Vechiul Regat față de Românii Ardeleni”, inv. George IANCU la RRU.

- 6 Aprilie 1930 — „*Mihail Sadoveanu: O floare ofilită*“, prof. Iosif RANE-ZAY la RRU.
- 29 Mai 1930 — „*Viața și operele Pictorului Grigorescu*“, prof. Enache IONESCU (București), inspector general în Ministerul Instrucțiunii cu ocazia serbării Zilei Eroilor loco.
- 29 Ianuarie 1931 — „*Părințele Vasile Lucaciu*“, prof. director Aurel COZA la Liceul „Vasile Lucaciu“ loco.
- 15 Martie 1931 — „*Moștenirile însușirilor trupești și sufletești*“, dr. Cornel POP în programul comun ASTRA și RRU.
- 22 Martie 1931 — „*Terezia Neumann*“, părintele Tit POP program ASTRA și RRU.
- 24 Ianuarie 1932 — „*Unirea românilor în lumina istoriei*“, prof. univ. Valeriu MOLDOVAN (Cluj) în programul comun ASTRA și Reuniunea Femeilor Române (RFR) loco.
- 21 Februarie 1932 — „*Din minunile cerului*“, prof. univ. Gheorghe BRATU (Cluj) program ASTRA și RFR.
- 28 Februarie 1932 — „*Ideea păcii perpetue*“, prof. Gheorghe MATEIȘANU, prefect al județului Sălaj — program ASTRA și RFR.
- 13 Martie 1932 — „*Octavian Goga*“, prof. Leontin GHERGARIU (Zalău) program ASTRA și RFR.
- 5 Martie 1933 — „*Tratatul de la Trianon și acțiunea revizionistă*“, prof. univ. Gheorghe SOFRONIE (Oradea) programul ASTRA și RFR.
- 12 Martie 1933 — „*Blocurile continentelor și oceanele privite în luminile științifice noi*“, prof. univ. I. POPESCU-VOITEȘTI (Cluj) programul ASTRA și RFR.
- 19 Martie 1933 — „*Femeta în serviciul spionajului*“, maior Ion HURDU-BEANU programul ASTRA și RFR.
- 26 Martie 1933 — „*Noui probleme de știință*“, prof. univ. Augustin MAIOR (Cluj) programul ASTRA și RFR.
- 2 Aprilie 1933 — „*Din viața sufletească a poporului englez*“, prof. univ. Petre GRIMM (Cluj) programul ASTRA și RFR.
- 30 Septembrie 1933 — „*Importanța vânătorii în viața omului și a popoarelor*“, de Ioan GHERMAN la șezătoarea ATIR loco.
- 4 Martie 1934 — „*Credințele religioase la omul primitiv*“, prof. univ. Victor STANCIU (Cluj) program ASTRA.
- 11 Martie 1934 — „*Statul național și revizionismul*“, prof. univ. Gheorghe SOFRONIE program ASTRA.
- 18 Martie 1934 — „*Gazul metan al Ardealului și focul dela Copșa Mică*“, prof. univ. I. POPESCU-VOITEȘTI program ASTRA.
- 25 Martie 1934 — „*Românii și Știința*“, prof. univ. Petre SERGESCU (Cluj) ASTRA.
- 1 Martie 1936 — „*Preocupări de azi ale Științei*“, prof. univ. Petre SERGESCU program ASTRA.
- 8 Martie 1936 — „*Drepturile noastre în apărarea frontierelor*“ (Apărarea diplomatică a frontierelor noastre), prof. univ. Gheorghe SOFRONIE, program ASTRA.
- 15 Martie 1936 — „*Fenomenul autentic al minunei în religie: Maglavit*“, prof. univ. Valeriu MOLDOVAN program ASTRA.
- 5 Decembrie 1936 — „*Știința nu este contra credinței*“, prof. univ. Alexandru BORZA (Cluj) la programul AGRU loco.
- 12 Decembrie 1936 — „*Principiile credinței creștine*“, Ion AGĂRBICEANU (Cluj) programul AGRU loco.
- 2 Februarie 1937 — „*Între frontul iubirii naționale și a urei internaționale*“, prof. canonic dr. Titus MALAI (Cluj) program AGRU.
- 14 Februarie 1937 — „*Valoarea socială a persoanei*“, dr. Victor GHERMAN (Oradea) program AGRU loco.
- 14 Martie 1937 — „*Despre căsătorie*“, dr. Aurelian IONAȘCU program ASTRA loco.
- 21 Martie 1937 — „*Suveranitatea României în trecut și astăzi*“, prof. univ. Gh. SOFRONIE program ASTRA loco.

- 27 Martie 1937 — „*Gânduri despre Ionel Moța*“, dr. Ion BANEA (Cluj) șezătoarea ATIR loco.
- 4 Aprilie 1937 — „*Rasism și eugenie*“, dr. I. FĂCAOARU (Cluj) program ASTRA.
- 11 Aprilie 1937 — „*Lupta noastră pentru integritatea fruntariilor românești*“, prof. univ. Silviu DRAGOMIR (Cluj) program ASTRA loco.
- 12 Decembrie 1937 — „*La bicentenarul Blajului*“, părintele canonic dr. Ioan GEORGESCU (Oradea) program RRU loco.
- 13 Martie 1938 — „*Frământările pământului ardelenesc și ale locuitorilor lui*“, prof. univ. Victor STANCIU program ASTRA loco.
- 20 Martie 1938 — „*Aspecte demografice la granița de vest*“, dr. Petre RĂMNEANȚU program ASTRA loco.
- 27 Martie 1938 — „*Știința în evul mediu*“, prof. univ. Petre SERGESCU program ASTRA loco.
- 3 Aprilie 1938 — „*Franța și securitatea popoarelor*“, prof. univ. Gheorghe SOFRONIE program ASTRA loco.
- 10 Aprilie 1938 — „*Gândirea național-politică a Românilor de dincoace de Carpați până la Unire*“, prof. univ. Valeriu MOLDOVAN program ASTRA loco.
- 30 Ianuarie 1939 — „*Părintele Vasile Lucaciu în slujba neamului*“, inspector școlar Aurel COZA la liceul „Vasile Lucaciu“ loco.

ACTIVITÉ CULTURELLE DANS LA VILLE DU CAREI — CONSIDÉRATIONS POUR L'ENTRE DEUX GUERRES —

(Résumé)

Étant conséquent à un programme de recherche relatif au situation culturelle de la province roumaine pendant l'entre deux guerres, nous abordons — par l'entremise de cet étude — un territoire situé dans l'extrémité du nord-ouest de la Roumaine. Nous n'avons pas été intéressés ni par le sensationnel concentré dans une agglomération urbaine de frontière, ni par les possibles connotations nationalistes de la région et de l'époque, mais nous avons essayé d'être subordonnés seulement à l'objectivité historique propre à notre métier.

La source de documentation utilisée étant représentée par la presse roumaine de la période, le resultat est incomplet et doit être ajouté par la vision complémentaire du monde des minorités hongroise et juive de l'endroit.

Au niveau d'organisation nous pouvons distinguer une stratification évidente — en fonction du but primordial propre aux institutions culturelles. Dans une première catégorie nous avons englobé les sociétés précisément dites intellectuel-culturelles: le *Compartiment local ASTRA*, *Casina Română*, la *Ligue culturelle*, la *Réunion „Kölcsey“* et *L'Association des Jeunes Intellectuels Roumains (A.J.I.R)*. Dans la réseau d'enseignement s'organise des associations pour lecture: au lycée „Vasile Lucaciu“, à l'École des Arts et des Métiers et à l'École Normale. Une place à part est réservée au *Cercle culturel des instituteurs* qui a pris le nom du poète *Al. Vlahuță*. Dans la deuxième catégorie sont placées les associations religieuses: *AGRU la Réunion de la Sainte Vierge*, la *Société „Saint Paul“*, la *Réunion mariale „Annonciation“* des élèves uniates, la *Réunion des Roumains Uniates*. L'effort des ethniques hongrois est coordonné par la *Réunion des fidèles catholiques* et, aussi, par laquelle de la *Réunion des garçons catholiques*.

Dans la troisième catégorie — celle des associations charitables — sont remarquables les actions entreprennent par la *Réunion des Femmes Roumaines*, la *Croix Rouge* et la *Société des Filles Roumaines*. Les organisation du profil socio-économique ont soutenu toujours, par financement, les initiatives culturelles de la période d'entre deux guerres. Dans cette situation se trouvent — chez Carei — *l'Association des Marchands*; *l'Organisation des ouvriers constructeurs en indus-*

trie; la Réunion des artisans, des marchands et des ouvriers roumains et la Chambre du Travail. Dans une position à part se placent la Ligue Antirevisioniste, le Cercle Militaire, l'association sportive „Soimli Carpaților” et les clubs sportives de la ville: N. A. C.; VENUS C. M.; VICTORIA et STĂRUINȚA.

La réseau d'enseignement de l'endroit a été dominée par les lycées „Vasile Lucaciu” — centre scolaire model qui a comprimé la majorité des initiatives culturelle-éducatives roumaines du Carei dans les années '20—'30 de notre siècle — et lequel catholique, pour la population hongroise.

Le Compartiment local ASTRA détient le monopole d'organisation du cycles des conférences. Étant secondé par la Réunion des Femmes Roumaines et la Réunion des Roumains Uniates, il réussira mettre en évidence la force intellectuelle de l'endroit, mais pour faire augmenter le niveau du domaine ils appelerent aussi à l'aide des centres universitaires Cluj et Oradea.

L'activité musicale dans la ville du Carei est dirigée par 3 personnalités du marque qui sont en même temps professeurs, chefs-d'orchestre et animateurs du domaine: Teodor Boșca, Dimitrie Simea et Carol Vitek. Dans le premier place musicale se trouve, aussi bien, la pianiste Nita Gaspar. À côté des nombreux formations chorales, ici fonctionne une fanfare militaire — celle du Régiment 88 Infanterie. Parmi les présences extérieurs qui sont dignes d'être retenus, nous pouvons noté celles des choeurs „Cântarea României” (Bucharest) et des paysans du Sat-Slatina (Maramureșul Cehoslovac), la companie de revue Tănase (Bucharest) et les interpretes D. Andreescu (Bucharest) et Adrian Cârțiu (Cluj). Les companies théâtrales hongroises qui entreprennent assez souvent des tournées en province, presentent tout près seulement des opérettes d'une qualité discutable.

Si le mouvement théâtral de l'endroit est presque inexistent, en compensation la ville est visitée par des grands artistes du Bucharest (Romuald Bulfinski, Maria Ciucurencu, Ion Brezeanu) et Cluj (Ion Tâlván). Le Théâtre de l'Ouest d'Oradea et „C. Nottara” du Satu Mare represent l'offre du deuxième genre dans le domaine de référence.

Bien que à Carei vit un grand artiste roumain de la période — il s'agit d'Aurel Pop — celui-ci n'expose rien ici dans les années d'entre deux guerres. Le secteur d'exposition n'est pas trop abondant: un peintre de Baia Mare (Petru T. Rátz) en 1928 et 1931 suivit par une plasticienne travaillant en dilettante du Valea lui Mihai (Elisabeta Hubic Calov) en 1937.

Les professeurs du danse sont extremement actives au Carei parce que la majorité des actions culturelles englobent — le dans dans leurs programmes comme élément prépondérant et conclusif. Le cinématographe urbain présente le genre des films accesibles pour un public très vaste: aventures, productions musicales et d'amour. Les citoyens de la ville ont l'occasion — au moins dans le quatrième décennie — d'être au courant avec les mieux produits du domaine et celle-là simultanément avec la metropole d'Ardeal, par exemple.

Les principales salles des spectacles étaient — dans cette période — le théâtre „Carmen Sylva”; la Réunion des garçons catholiques et Casina Română. Le domaine typographique était controlé par les firmes hongroises „Roth et Komaromy” et „Kölcsey”. Du même cel-là du vente des livres et des produits de la papeterie. Seulement le journal GAZETA DE LUNI a été publié dans une typographie roumaine de l'endroit.

Finalement, les époux Fărcașiu dominant le secteur des chroniques littéraires, des articles de popularisation et commémoratives dans la presse roumaine du Carei pendant l'entre deux guerres.

Nous espérons que notre étude a réussi de prouver quelles ont été les véritables dimensions du développement culturel provincial dans la Roumanie des années '20—'30. Qu'il soit la meilleure récompense pour l'auteur du travail.